

Interjúk

1. Beszélgetés Székely Buna Istvánnal, volt vatáffal

Született 1905-ben, Tatrangon.

A beszélgetés helye és ideje: Tatrang, 1986. május 12.

Könczei Csilla: Hogy hívják magát?

Sz. B. I.: Székely Buna István

K. Cs.: S hányban született?

Sz. B. I.: Én 1905-be.

K. Cs.: Mikor boricált legelőször?

Sz. B. I.: Legelőször boricáltam, mikor tizenhét éves, tizennyóuc vuótam.

K. Cs.: S mikor lett vatáf?

Sz. B. I.: Vatáf lettem... Nem es tudom megmondani.

K. Cs.: De hány éves volt körülbelül?

Sz. B. I.: Mikor vatáf lettem, akkor vuoltam körülbelül harmincöt, harminchat éves.

K. Cs.: Már házas ember volt akkor?

Sz. B. I.: Házas ember voltam.

K. Cs.: S magát hívták, hogy vatáf legyen? Megválasztották? Vagy hogy volt az?

Sz. B. I.: Há', de nem választottak meg. Hát osztán, amelyik legjobban tudott táncolni, s amelyik legjobban értette.

K. Cs.: Igen.

Sz. B. I.: Az. Osztán, hát kinek hogy állott a véribé. Sok hiába akarta tanólni, vagy táncolni, vagy nemtommi, mer nem...

K. Cs.: Igen.

Sz. B. I.: Nem, nem, nem, nem vuólt benne, nem volt akarata, vagy nem tudom mi. Mer' azt se tudom, hogy mit mondjak.

K. Cs.: Igen. És egy ilyen boricában kik táncoltak?

Sz. B. I.: Mind fiatal legiények, vagyis fiatal emberek.

K. Cs.: Igen. És volt, kik voltak? Volt... hány vatáf? Kettő? Két vatáf?

Sz. B. I.: Vuót két vatáf, négy rudas. A csoport kétfelé oszlott... Mikor táncolt. A négy szárnyon vuólt négy rudas. Aztán vuólt, az első borica, vuólt az egyes, amikor megkezdődik, megkezdődött... A második vuólt a négyes, s a harmadik vuólt a török borica.

K. Cs.: Igen. Az egyes után hogyhogy a négyes következett rögtön?

Sz. B. I.: Tessék?

K. Cs.: Hogyhogy az egyes után a négyes következett?

Sz. B. I.: Há úgy hívták a táncnak a izéjit. S vuóltak kukák.

K. Cs.: Hány kuka volt?

Sz. B. I.: Há, vuóltak hárman-négyen. Három, négy kuka. Na, így vuólt.

K. Cs.: S más nem járt a csapattal?

Sz. B. I.: Tessék?

K. Cs.: Más nem járt a boricás csapattal? Csak ennyien voltak? Ilyen nyárshordozó, vagy hogy hívják.

Sz. B. I.: Hát amikor mentünk vuólt, vuót huszonnégy-huszonöt legén.

K. Cs.: Igen?

Sz. B. I.: Azon küjjel. Abba huszonnégy-huszonötbe belé volt számolva a négy..., na, fene, a négy, négy, négy...

K. Cs.: Rudas?

Sz. B. I.: A négy rudas, osztán belé volt számolva azon küjjel... a vatáfok nem voltak belé számolva. Volt három kuka, s vuólt egy nyársos.

K. Cs.: Igen. Egy?

Sz. B. I.: Egy. Amék hotrdozott egy olyan nagy hosszú..., mint egy hosszú fuszujkakaró, még volt hëgyëzve... Aztán mondjunk, bejöttek ide hozzám. Ez egy olyan... Bejöttek ide hozzám, annak a rudasnak volt, az a nyárs, egy palackó.

K. Cs.: Micsoda?

Sz. B. I.: Egy korsó. Hogy én ha megajándékoztam, megajándékoztam egy disznyólabbal. Megajándékoztam... a másik megajándékozott egy disznyófejjel. Ha mészárosoknál, mészárosnál voltunk táncolni, akkor az meg hússal.

K. Cs.: Igen.

Sz. B. I.: Azt behuzta a nyársba, s felvette a vállára s jött utánunk.

*

K. Cs.: S a boricában hány figura volt? Azt...

Sz. B. I.: A boricába vuólt ez az egyës, a négyes s a török borica.

K. Cs.: Értem, de az egyes boricában hogy jöttek egymás után a figurák?

Sz. B. I.: Az egyës boricába, mikor megindultunk az uton, akkor igyenes vonalba, mind sorjába állott a legiénység. A vatáf, egyik állott elől, a másik vatáf úgy közíepen, s mentünk az uton... No, a kuka azelőtt járt egy leginyvel.

K. Cs.: Igen.

Sz. B. I.: Járt egy leginyvel, házkérni. Na, most én voltam legiën. Akkor én elmentem a szeretómhöz. Vaj egy leánbarátomhoz..., fiúbarátomhoz. Vaj ebbe az utcába volt a rokonom. Öcsém, bátyám, nagynéném vagy nemtommi, akkor én mentem a kukával, s én kértem a házat, s abba a helybe jelentettük, jelentették vissza, hogy ide s ide be lehet menni, itt várnak. Így állott az egész dolog.

K. Cs.: Igen. És amikor bekérezkedtek, nem mondtak valami rigmust?

Sz. B. I.: Nem, semmi. Mü..., a kapuk nyitva vuóltak, a kapu, ahol beeresztettek az udvarba, a kapu nyitva vuót, bejöttünk az udvarba úgy sorjába, rendesen háromszor megfordultunk az udvarba, s akkor vállott el a legiénység kiétfelé, kiét szakaszra.

K. Cs.: Igen?

Sz. B. I.: Szembe vuólt a... S a két vatáf közep, közepbe. S a vatáf kommandált. „Vigyázz! Jobbra! Vigyázz! Vasalj! Vigyázz! Szembe!” Így.

K. Cs.: Még miket mondott? Milyen, miket kommandált még?

Sz. B. I.: He, egyebet nem, egyebet nem kommandált. Hát... S aztán mikor lehúz, le akarta huzatni az első táncot, hogy annak viége van, akkor azt kiájtotta a vatáf: „Vigyázz! Vasalva!” S akkor már tudta a legiénység es, hogy most én akkor, a vatáf, leintettem mikor vasalt: „Egyya! Kettüő! Három! Egyya! Kettüő! Három! Egyya! Kettüő! Három!” Leintettem, s na. Akkor kezdődött a négyes.

K. Cs.: Igen.

Sz. B. I.: Na, akkor a két vatáf kezdte meg először. Eggyik... szembe állottunk a legiényekkel. Én egyik sorval voltam szembe, s a másik sorval volt szembe, hogy kétfelől állottak, a másik vatáf. Ketten közbüil megkezdtük, s akkor egyik vatáf kiájtotta: „Vigyázz! Most!” Hogy induljon, kezdjen, de... Rendesen zene vuólt. Cigányzene vuót. Közbe voltak ezek a figurái, hogy „Vigyázz! Szembe rudas!” Osztán a legiényeséget es szembeállítottuk, hogy körösztbe mentek. Eggyik a más mellett elmentek, de azontúl nem

vuólt szabad menni, mint ahogy állott az a tussó rend, ez se ment azontúl, s az az innétső, amelyik jött, az sem ment a izén túl. Addig úgy járta, hát, hátra vuót fordulva a két csoport. Akkor a vatáf kiájtotta: „Vigyázz! Szembe!” Na akkor megfordultak. Aztán így tovább táncolódott, míg lehúzta. Mikor a török borica megkezdődött, akkor újból a vatáfok kezdtek meg a sor között, s szépen...

K. Cs.: A török boricában milyen figurák voltak?

Sz. B. I.: A török boricába abba es... így a: „Vigyázz! Rudas! Szembe! Vigyázz...” Csak a rudasok mentek szembe. „Vigyázz! Vasalj! Eggya! Kettő! Három! Eggya! Kettő! Három! Eggya! Kettő! Három! Tovább!” Így. Míg lejárt ott. Hát táncoltunk egy udvarba tíz perccet. Öt perc, tizenöt perccet, ennyit. Aztán vuólt, ugye vótak leányok, vótak legények, akik, ők kísérték a boricát, nehogy há... Akkor utójára olyan kedvük vuólt, akkor huzták a csárdásba. A legények elvették a leányokat, vagy a fiatalasszonyokat, táncoltatni, táncoltak aztán csárdásba.

K. Cs.: Értem.

Sz. B. I.: Ez vuólt az egész. Na.

K. Cs.: István bácsi látta a zajzoniakat és a pürkerecieket boricázni?

Sz. B. I.: Igen.

K. Cs.: Az is ilyen, mint ez?

Sz. B. I.: Nem.

K. Cs.: Más fajta?

Sz. B. I.: Nem tom, hogy hol van, megvan a revisztám, de nem tom, hogy hol van, a feleségem nincsen itthon, én is most az elébb jöttem haza. A zajzoniak nem így járnak. Nem úgy járnak.

K. Cs.: Más fajta?

Sz. B. I.: Más. Másképpen. Azok nincsenek uolyan hagyományos ruhában, mint ahogy mü...

K. Cs.: Melyik lehet a legrégeb, mit gondol István bácsi?

Sz. B. I.: Tessék?

K. Cs.: Mit gondol István bácsi, melyik lehet a legrégeb?

Sz. B. I.: Ez a miénk a legrégeb.

K. Cs.: Igen?

Sz. B. I.: Igen. Ez van körülbelül 300 esztendő. Miég akkor, mikor a törökök birtokolták itt a Balkánt. Azé' mondják, török borica.

K. Cs.: Igen?

Sz. B. I.: Igen. Itt a papnál meg lehetne..., csak nincsen itthon a pap, annál meg lehet kapni, meg lehetne kapni, hogy mennyi ideje. Hát így vuót, na.

K. Cs.: S hogy a törököktől vették volna át?

Sz. B. I.: Há azt monták, örökké úgy hallottam az előttem való emberektől. Ugye, me nem mü kezdtük. Hát az apám, az anyáink, vagy ki tudja.

K. Cs.: Igen.

Sz. B. I.: Igazik, öregek. A paptól hallottam itt egy alkalomkor, hogy van 350 éve, hogy ez a borica fennáll.

K. Cs.: És azt nem mesélték a régiek, hogy miért táncolták ezt a boricát?

Sz. B. I.: Hát, ez egy olyan mulattató, a fiatalságnak a' izéje vuólt. Osztán, mondjuk adtam 100 lejt, megajándékoztam a boricásokat azé', hogy táncoltak, 100 lejvel, egy disznyófejvel vagy egy disznyólábbal vagy más hússal, s akkor a legiénységnek a vatáf, „Fiúk, Bálint János megajándékozott 200 lejvel, egy disznyólábbal, vagy 5 liter borval vagy 5 liter pálinkával, köszönjétek meg.” „Köszönjük szépen!” Sok helyt még adtak egy-egy pohár pálinkát es, ahol a gazda... S há' akkor szíepen felállottak megint, újból, s szépen úgy táncolva kimentünk az udvarból, mentünk szembe vagy jobbra, balra, ahova kellett, ahova hívtak.

K. Cs.: Igen. Értem.

Sz. B. I.: Na.

*

K. Cs.: A legényeknek milyen volt a lapockájuk?

Sz. B. I.: Legényeknek, az is tulipántos vuót, de nagyobb, vagy hosszabban vót csinálva, mint ez. S így kétfejürről is piros szalag vuót beléhúzva.

K. Cs.: Értem. Ennek a mintának nincs valami neve?

Sz. B. I.: Nincs.

K. Cs.: S ezt itt csinálták a faluban? Ki csinálta?

Sz. B. I.: Hát én azt nem tudom megmondani most.

K. Cs.: Ezzel mikor táncolt először?

Sz. B. I.: Mikor tizennyuóc éves vuótam.

K. Cs.: De akkor még nem volt vatáf? Akkor még nem ez volt magának.

Sz. B. I.: Én egyszer..., egy télen nem voltam vatáf csak. Másik télen már vatáf voltam.

K. Cs.: Igen?

Sz. B. I.: Igen.

K. Cs.: Már akkor, legénykorában?

Sz. B. I.: Legénykoromban.

K. Cs.: S maga akkor ezzel járt?

Sz. B. I.: Avval.

K. Cs.: Értem.

Sz. B. I.: Mikor itt Magyarország, Ausztria, monarchia... Magyarország vuót. Akkor nemzetiszín vuót így a mellünkön, s a izén. Piros, fejér, züöld. Aztán, aztán, hogy román világ jüött, csak piros szalag vuót. Most adtam oda egy legénnek a piros szalagot. Mondom, vigyed, me' mondom, má többet nekem nem es kell.

K. Cs.: Vatáfnak másfajta szalaga volt, mint a legényeknek?

Sz. B. I.: Nem. Ez volt.

K. Cs.: De a legényeknek is ilyen volt?

Sz. B. I.: Ilyen vuót a legényeknek is. A legénynek nem vuót az a bojt, de az vuót ez a szimpla. A vatáfoknak volt ez a bojtos. Bojt nélkül volt a legényeknek.

2. Beszélgetés Fariska Mihállyal, volt vatáffal

Született 1908-ban, Tatrangon.

A beszélgetés helye és ideje: Tatrang, 1986. május 12.

Könczei Csilla: Én is üljek egy kicsit közelebb. Hogy hívják magát?

F. M.: Fariska Mihály.

K. Cs.: Hányban született?

F. M.: 1908-ba. Szeptember 25-én

K. Cs.: És hányban járta először a boricát?

F. M.: 35-be'.

K. Cs.: 35-be? Hány éves volt akkor?

F. M.: Akkor? 27.

K. Cs.: 27. De akkor vatáf volt már, vagy...?

F. M.: Nem, akkor csak legién vuótam, akkor tanultam.

K. Cs.: És vatáf mikor lett?

F. M.: Ó, vatáf... Mikor es vuótunk, 40... Csikszeredába... 73-ba vuótunk Csikszeredába.

K. Cs.: De itt Tatrangon?

F. M.: Tatrangba miko', vatáfok vuótunk, talán 40-ben. És miég mit kell?

K. Cs.: Hát, arról szeretném kérdezni, hogy ha maga is elmesélné, hogy folyt le egy ilyen boricázás...

F. M.: Hát, hogy folyt le? Először s jártunk a házakhoz ugye, s boricáltunk udvarokba, s így. Úgy vuólt.

F. M.: Úgy vuót. Jártunk házrul házra, a leányos házakhoz, mentünk s ott jártuk... Ott biéfogadtak, rokonokhoz. Úgy vuót akkor. Jártuk a faluba, még két nap es...

K. Cs.: Még két nap is?

F. M.: Igen biza.

K. Cs.: Más falvakba átmentek?

F. M.: Más faluba nem vó... Vuótunk izébe, Hosszúfaluba.

K. Cs.: Hosszúfaluba?

F. M.: Színpadon is vuótam Zajzonba is.

F. M.: Aztán még több helyt vuótunk, de minden nem jut eszünkbe.

*

K. Cs.: S hányféle borica van?

F. M.: Hát háromféle. Vuót az egyes ugye... A niégyes, s a török borica. Na. Ez a három vuót.

K. Cs.: Zajzonba meg Pürkerecen, ott van kettes meg hármás borica. Itt az nem volt?

F. M.: Nálunk nem.

K. Cs.: S régen se?

F. M.: Nálunk a... ugye ők másképpen járták, nem mind műk.

*

K. Cs.: A kukák miket csináltak?

F. M.: A kukák? Há a kukák ők rendezték, ahogy jöttünk ugye, ott mókáztak s tettek-vettek. Elvették az embereknek a kalapjüket, sapkájukat, akkor kérték, hogy adjanak, váltsák ki. Az udvarokba pedig akkor szedtek össze a vasvillát, gereblyét, mindent, azt ki kellett vátani. Addig nem adták oda. E vuót a.

K. Cs.: Másfajta bolondságokat nem csináltak?

F. M.: Ott is vitték ugye, megfogták a szamarat, es hozták elé s vezetgették s ott csufolkodtak.

K. Cs.: Igen.

F. M.: A leányoknak még a... vuót egy bikacsökik a seggikbe, a fenekikbe [nevet]

K. Cs.: És a kukáknak mi volt a kezükbe?

F. M.: Há egy-egy ostor.

K. Cs.: Ostor? Kard nem volt a kezükbe?

F. M.: Hogy?

K. Cs.: Kardjuk nem volt?

F. M.: Nem. Ostor vót. Ostorik vót. Egyéb nem vuót nekik. Aztán vuót a nyársos, ugye, a nyársosnak vuót egy darab szalonna, a disznyófej, egy káposzta felszúrva a nyársba, a vuót azé.

K. Cs.: Igen, igen.

F. M.: Egy-egy korsóba volt a..., vittük a... bort. Egyet mulattunk.

*

K. Cs.: S hányadikán járták a boricát? Akkor régen.

F. M.: Karányon negyedik napján. Aprószentek napján, igen akkor.

K. Cs.: Aprószentek napján.

F. M.: Másnap is.

K. Cs.: Értem.

K. Cs.: Maga nem tud valami történetet arról, hogy a borica honnan keletkezett?

F. M.: Ó hát ezt...

K. Cs.: Milyen eredete van?

F. M.: Ezt má nem tudom megmondani. Az mán, úgy hiszem, hogy a törököktől vót.

K. Cs.: Igen.

F. M.: Akkor, akkor jött ez a borica. Hát ugye ez már riég. Ki tudja hány esztendeje...

3. Beszélgetés Bálint Jánossal, volt vatáffal

Született 1908-ban.

A beszélgetés helye és ideje: Tatrang, 1986. május 11.

Könczei Csilla: Hogy hívják magát?

B. J.: Bálint János

K. Cs.: Hányban született?

B. J.: 1908.

K. Cs.: Mikor boricált először?

B. J.: 32-33, ebbe a két évbe.

K. Cs.: Mikor volt vatáf először?

B. J.: Há abba az első évbe s utánna megin még egy évbe, igen.

K. Cs.: Rögtön vatáf?

B. J.: Két évig azé votunk boricások. Azután osztán votunk, lettem vatáf, s osztán két évig votam mind vatáf. Én votam, Mezei János s aztán harmadik vót Szász István. Hárman votunk [...] de én aztán legtöbbet én votam, nem vót más.

K. Cs.: S hogy volt felöltözve akkor egy vatáf?

B. J.: Há mind a mások, rendesen. Csak vot egy izébe, egy szélesebb szallag.

K. Cs.: S a szalagnak a végén mi van?

B. J.: Semmi.

K. Cs.: Mert láttam ilyet, hogy valami bojt lógott rajta.

B. J.: Van. Most tettek bojtot, de akkor [...]

K. Cs.: Akkor nem volt?

B. J.: Volt akkor is.

K. Cs.: Csak a vatáfnak?

B. J.: Vót a legényeknek is, csak azoknak nem vot rojt, azoknak szimpla.

K. Cs.: S hány ilyen rojt volt a szalagon? Nem emlékszik rá?

B. J.: Így rojt vót csak az aljába, ahogy összetevődött. [...] S vuótak vagy három (izé) kuka. A kukák most vannak, maszák. [...] Vót a négy rudas. Az egész borica között: az eüösső, a középső, a másik középső s a leghátussó. A négy rudas. Ezek. Na, s vuót az izé borica, a kereszt borica s a török borica s az esső borica.

K. Cs.: A kereszt borica, az melyik volt?

B. J.: A második.

K. Cs.: Miért hívták kereszt boricának?

B. J.: Hát azé, mert ugyebár akkor, össze a kettő egymást [...] ez vuót a kereszt borica. Mentek erre s arra. Na, s osztán vuót a török borica. Az a harmadik. Aztán sok helyt ugyebár, ahol mán ki vuótak annyira fáradva a legiénység, sok helyt azt az a harmadikat nem is igen jáccottuk még. Kettüőnél megjáccottuk, s akkor megint kimaradt, niégynél-ötnél nem. S akkor azután megvuót fáradva, már egy borica már kimaradt, mentünk tovább.

K. Cs.: Arról nem meséltek a régi öregek, hogy miért hívták török boricának?

B. J.: Nem meséltek. Eztet mi így kaptuk, s így es hagyjuk. Így nevezték, így vuót, s így es van. S így es marad.

K. Cs.: A vatáfnak mi volt a kezében?

B. J.: Semmi, lapocka. Nem es vuót lapocka, nekünk egy páca vuót csak. A legiénységnek vuót lapocka.

K. Cs.: Volt valami különbség, hogy pála, vagy lapocka?

B. J.: A lapockák ki voltak úgy tulipán formába, ki voltak fűrészelve, de vékonyak vuótak. S meg vuót rendesen a nyele mit megfogott, s azt emelte. S aztán meg vot festve. Pirostra.

K. Cs.: S csak a legényeknek volt?

B. J.: A legényeknek. Nekünk nem vuót, pácánk vuót. Há piros, akár züőd, há mindegy, melyiknek hogy. Na ennél többet má nem mondhatok, nincs mit mondjak.

K. Cs.: S a fejkön mi volt?

B. J.: Há' sapka, rendesen. Rendes sapka s vuót egy virág benne. Szegfű.

K. Cs.: Melyik oldalon?

B. J.: Bal. Fejér harisnya. S akkor vuót egy sárgacérnás ing, az a nyakig... az már az öregeké vuót, a régi, s a harisnya es, himzett. De most már az is ki van maradva. S akkor barna fláner.

K. Cs.: S a lábukon mi volt?

B. J.: Nekünk nem vuót. Zergüők a legiényeknek. Nekem nem vuót. Na ennyi az egész tudomány.

K. Cs.: Amikor elindultak, honnan indultak el?

B. J.: Akkor meg vuót a terem. Ahol most van a Kemin kultúr, akkor vuót a korcsma, a kúria. Na s akkor ott tanáltuk a terembe. Akkor utójára vuótunk még egyszer, akkor mán feleségemvel vuótam, mikor mijen innep is vuót, akkor jöttek be az izék, az oroszok ugye. Na s akkor vuótunk Brassóba az izébe, mi a nyavajának hívják [...]

K. Cs.: Mikor indultak el?

B. J.: Reggel. Mentünk legessüőbb a szfáthoz, s a szfáttól aztán mentünk az egyház, a paphoz, s onnét aztán kezdtük meg ... az utcába, amelyikhez indultunk be. [...]

K. Cs.: Hallottam, hogy a templomot is megkerülték.

B. J.: Há kerültük, kerültük. Me' vuót ideje a legiénségnek.

K. Cs.: Mikor, a lelegején?

B. J.: Nem, nem. Közbe megkerültük, úgy, mer vuót időnk. Egy izét csináltunk, egy kört.

K. Cs.: Hányszor kerülték meg?

B. J.: Egyszer. [...]

*

B. J.: Ment egy maszka s egy legién bekiérezni. S akkor vuót a nyársas es. Az, ha adtak valahol káposztát, vagy disznyófejet, azt behúzza, vagy adtak italt, hogy nem itták bé, korsóba béöntötték.

K. Cs.: Ki kérezt be?

B. J.: Mind a kettüő. ment a kuka és a... Há kérem, „megengedik, béengednek táncolni, megjátszodni a boricát, játszodjuk el”. S aztán aki akart béengedett, s aki nem, az aztán azt mondta, nem kell. Mentünk tovább. Erőszakkal nem mentünk sehova. [...] Csináltunk egy vacsorát. A legiénység ugye... káposzta, hús, ez az, tőtöttkáposzta... az egy vacsora. S akkor még vuót egy bál. Akkor, mikor a vacsora vuót. Akkor miég csináltak fényképeket. Béla bá. Olyan maszkákat csináltunk, maszkurákat. [...]

K. Cs.: A kukák miket csináltak?

B. J.: Hát ők csináltak figurákat, mókákat. A nép kacagta, niézte azokat inkább. Terelte a figyelmet. Azok niézték, hogy honnat mit vegyenek el, hogy egy lej, vaj kettüő, hogy váltsák ki. Elvették ők a seprüt s a fészét, a villát, akármit... [...] Nem es beszélt, há csak mutatott, hogy adjanak pénzt. Vaj elvette a kalapot, vaj elvette a másiknak a sapkáját.

K. Cs.: Hány kuka volt?

B. J.: Három. [...]

B. J.: Felkötte egy berbiécsszarvát, na s aztán ijen figurákat csináltak, játszottak. S akkor az egyik ótözött nőnek, s a másik férfinak. Tettek szalmakalapot. Meggyújtotta, s az iégett, s akkor terelték el a népnek...

K. Cs.: A vatáfnak mi volt a feladata?

B. J.: ... a legiénségre ügyelni, hogy mennyen juól a tánc, a borica. Az kezdte, az adta a kommandát. Űő adta a kommandát. Ugyebár, ahogy kezdődik a borica. A vatáf, az le kellett adja, meg kellett, hogy kezdje. Essüőbe űő indult, s akkor adta, hogy induljanak egyszerre. „Most!” Ez vuót az egész.

*

B. J.: Vuót a keresztborica, vuót az egyés s vuót a török borica. Ez a három. Annak meg vuót mindegyiknek az ő saját maga ízje. Az egyes, amivel indult, örökké szaladtak az útba. [...] Hát ki a kapun, ki a teremből, ki a kapun, de mind futva, lassú futás... Sorba, egy libasorba az egész. Akkor megkezdődött, s ment egymásután az egész. S a keze felemelve, a lapockával. Körbe. Hát így mindig balra. [...] „Hát köszönöm szépen”, az egész kiájtotta, a fiúk. Amikor adtak száz lejt, kétszáz lejt, száhuszat... akkor én kiáltottam az illetőnek a nevit, kiniél vuótunk. Minek hívták, a nevit... s né „megajándékozott százhusz, vagy száznegyven, vagy százötven, vagy kétszáz lejt, vagy száz lejt, mennyivel ajándékozott, köszönjétek meg”. S akkor kiájtották egybe: „köszönjük szépen”. [...] Ahol vuótak lányok, a háznál, a legiények ha akartak, még táncoltak. Egyet táncoltak. Amit akartak. [...] Hegedű s vuót egy kobza. [...] Két hegedű vuót s egy kobza. [...]

K. Cs.: Estéknént próbáltak?

B. J.: Este. Mindig este.

K. Cs.: Aprószentek előtt mennyi idővel kezdtek el próbálni?

B. J.: Három-niég hét. Há' mondjuk egy hiéten háromszor-niégyszer gyűltünk. Fizették a garanciát. Garancia nélkül nem lehetett. Mer ha kiállott, akkor vesztette, odaveszett a pénze. Ha béáll, akkor a garanciát le kellett tegye. Minden legién aki béállott. Ötven, hatvan, hetven lejt, nyolevan... mikor mije vuót a izé... [...]

K. Cs.: A faluban minden legény boricás volt?

B. J.: Dehogy vuót, nem. Miég egy riésze se. Há mondjuk tizenhat-tizennyuóc, a legtöbb annyian vuótunk. Há mindenféle vuót. [...]

K. Cs.: Egyszerre mindig két vatáf volt?

B. J.: Kettűő. Mer sokszor vuót, hogy ugyebár az egyik vatáfnak valami vuót, vagy berekedt, nem tudott... akkor a másik már nem tudott vezérélni. Me' ugye hang kellett, mer kiájtani kellett. S télbe, s megmelegedett, s vizet ivott, vagy bort ivott hideget, mingyár berekedt, s akkor már nem tudott kommandálni, nem vuót hang. Ugyhogy azér kellett kettűő vagy három. Inkább mind kettűő.

K. Cs.: A rudasoknak mi volt a feladatuk?

B. J.: Hát mikor vuót az üő izéjük, meg kellett fordulni. Mikor adtuk a kommandát, „vigyázz rudas!” „Éggya, kettűő, három...” akkor a háromra mindig fordult [...] Mer nemcsak egy rudas van, niég rudas, mind a niég, egyszerre kellett mind a niég forduljon. [...] Szuóval ez vuót a niég szélső. [...] S azér rudas. [...] Rendesen, úgy „éggya, kettűő, három” azt a legiénség es kell tudja, azon felül nem számolnak. Háromra fordul a rudas. Akkor megint a háromra, mikor szembe, ott es a rudasok, de szuóval az egésznek... „éggya, kettűő”, akkor fordul meg. [...]

K. Cs.: A pürkereci és a zajzoni borica milyen?

B. J.: Az máskiént játszodnak.

K. Cs.: Mi a különbség?

B. J.: Van sok különbség. Üők úgy összebújnak, összefutnak, mint a juhok. [...] De nálunk nincs semmi, az a rendes izé. Megvan a szembe, az is szembe, egymás... átmennek. Mikor háttal, éggya, kettűő, három, akkor fordul meg mind az egész.

K. Cs.: Hogy lehet, hogy az egyes borica után rögtön a négyes következik? Kettes, hármas nem volt?

B. J.: Nem, nem. Az egyés az essüő, s aztán van a kereszt borica a niégyes, s a török borica.

K. Cs.: A keresztborica az ugyanaz mint a négyes?

B. J.: Mind a niégyes. Ez a három.

K. Cs.: Hosszúboricáról nem hallott?

B. J.: Én nem hallottam, nem es láttam. A zajzoniakat láttam... akkor láttam, hogy úgy összefutnak.

4. Beszélgetés Barkó Istvánnal és Mikes Istvánnal, volt boricásokkal

Barkó István született 1904-ben, Tatrangon. Mikes István született 1918-ban, Tatrangon.

A beszélgetés helye és ideje: Tatrang, 1986. május 12.

Mikes István: Úgy mondták ezelőtt, hogy „A tatrangi boricások többnyire mind konicások”. Ez egy olyan... elnevezés. A konica tudja mi vuót?

Barkó István: Huzták a fát.

M. I.: Kiét oldal fa, s arra rakták a fát, s hozták az erdőről, persze. De úgy háttal. Úgyhogy volt egy szíu s egy rúd, s akkor úgy fogták s úgy vitték. Mert nekünk itt közel vuót az erdő na, s van most is. Na, s ez az elnevezése vuót: „A tatrangi boricások, többnyire mind konicások.” Aztán ugye a vatáfok mikor kommandérozta, elsősorban járták... Melyiket?

B. I.: Az egyest.

M. I.: Az egyest, na. Annak az egyesnek, hogy is vuót a izéje. Hogy kiáltották. „Jobbat most! A balt is!”

B. I.: Akkor járt a láb. Járt a láb.

M. I.: Járt a láb. S akkor osztán...

B. I.: Mikor mondták, hogy „jobbat”, a jobbat, s mikor mondták a „balt”, ballal, s aztán vuót a második, az izé vuót.

M. I.: Én mán úgy elfelejtettem. Hát...

K. Cs.: Az egyes borica után melyik következett?

B. I.: Az egyest? A második.

M. I.: A második. Igen.

B. I.: A második borica.

M. I.: S a harmadik, az vuót a török borica, annak úgy mondták, török borica.

B. I.: A második... hármát arra s hármát vissza, s amikor harmadikszor táncolták, akkor reavertek a lábikkal.

A jobb lábikkal mindig reavertek.

M. I.: Reavertek.

B. I.: Visszafele es reavertek, s erréfelé es reavertek. S a harmadik borica vuót a török borica. Azt pedig jobb lábikkal kellett járni, s összeverni a hátusszó részét, mint a sarkontyukat. Összeverni.

M. I.: Voltak csengüöcskék, csengüöcskék a lábukon.

B. I.: Csengők vuótak.

M. I.: S akkor azér vuót az a csengő, hogy aztán...

B. I.: Szóltak a csengüök.

K. Cs.: Hogy voltak felöltözve akkor maguk?

M. I.: Nekünk fejér harisnya vuót.

B. I.: Nekünk akkor is fejér, tiszta fejér harisnya. Piros, fejér, züöd pántlika.

M. I.: Az vuót nekünk es.

B. I.: S a züöd a lapocka.

M. I.: S a lapockán is vuót...

B. I. S egy a van egy ijen fáner...

M. I.: Pláner vuót, te.

B. I.: Pulóver, de olyan barna színű. Teljesen barna színű. Úgy jártunk. Sapka...

K. Cs.: A fejkön mi volt?

B. I.: Vuót szíepen báránbőr sapka mindenkinek, és árvalányhaj.

K. Cs.: Melyik felén?

M. I.: Ismeri az árvalányhaj?

K. Cs.: Igen.

M. I.: Igen. S akkor szegfű is mellette.

B. I.: A balfelén. Balfelől szegfű s árvalányhaj.

M. I.: Szegfű és árvalány.

K. Cs.: Az honnan volt, a szegfű?

B. I. Há vették.

M. I.: A szegfű? Itt van elég.

B. I.: Há vették. Há...

K. Cs.: Értem, de nem a lányoktól kapták?

B. I.: Nem. Lányoknál is vuót, aki kaptunk, de a másképp aztán vettek a virágház, virágkertből.

M. I.: S ezt az árvalányhaját megint szintén a Szentpéteri hegyről hozták akkor.

B. I.: De az szép vuót.

M. I.: Szép vuót, hogy olyan lobogós vuót. Igen. Szép vuót. Nagyon szép vuót. Na es aztán mikor a izék kommandéoztak, tegyük fel, a vatáfok.

*

B. I.: Igen, volt olyan szembemenés.

M. I.: Igen. Csak a sort meg kellett állani. Teljesen...

K. Cs.: Az melyikbe volt?

M. I.: A négyes után. Szuóval a hármas után. Ez vuót mindegyikbe. Vuót az essüőbe is, vuót a másodikba es, vuót a harmadikba is. De szembe kellett táncoljanak. Úgy egyik a másnak. Keresztülmentek. Vuót itt egy lénia, s itt egy lénia. Ahol táncoltak. Kétfelől állott a kiét vatáf, egyik felül es, jobb felől is, bal felől is. S akkor azt mondták „Szembe! Ügyelj szembe!” S akkor szembementek, s nem szabadott fordulni addig, meddig nem mondták, hogy „Fordulj!”

K. Cs.: Olyan, olyan nem volt, hogy keresztes borica? Olyanra nem emlékeznek?

M. I.: Ez vuót a keresztes borica.

K. Cs.: Igen?

M. I.: Igen.

K. Cs.: S ezt mindegyikbe csinálták?

M. I.: Mindegyikbe. Mindegyik felvonásba csináltuk.

B. I.: Igen, mer kiájtották, hogy „Szembe rudas!”

M. I.: Kiájtották „Szembe rudas!”, akkor kellett menni. S akkor mikor kellett fordulni, akkor egy táncnál, s a másodiknál es kiájtották „Éggya!” Akkor lejárták, kiájtották „Kettűő!” Mikor a harmadikat kiájtották, akkor táncval meg kellett fordulni. Úgyhogy táncolt az illető rendesen, csakhogy a táncolásba megfordult. Akkor szembe került.

K. Cs.: S mindig csak háromig számoltak?

M. I.: Mindig csak háromig számoltak.

K. Cs.: Vajon miért, azt nem tudják?

M. I.: Nem tudjuk.

B. I.: Ez vuót csak. De elsősorban vuót egy muzsikus.

M. I.: Az van.

K. Cs.: Ki zenélt akkor?

M. I.: Egy cigányt fogadtak, vagy egy más illetőt es, aki tudta a táncokat huzni. Első, második, harmadik... Teljesen kellett tudja a táncokat huzni, mer ha nem... nem járták jól.

B. I.: Nem lehetett táncolni utána.

K. Cs.: A négyes borica, az melyik?

M. I.: A török borica.

K. Cs.: Az ugyanaz?

M. I.: Az.

K. Cs.: És maguk látták a zajzoniákat és a pürkerecieket táncolni?

B. I.: Láttuk.

M. I.: Azok inkább... láttuk, de azok inkább egyest.

B. I.: Nálunk azt mondják „jobb és bal”! S a pürkereci, zajzoniák azt mondják „Küssüő! és Bessüő!” Ez a különbség. De ugyanaz a tánc.

K. Cs.: Igen?

B. I.: Ugyanaz a tánc, csak hogy annyi különbség, mondom, hogy nálunk azt mondták jobb és bal, s nálunk meg külső és belső. Na, ez vuót a különbség. De a tánc mind egy. S az ütözlet, mind mind egyforma. De csak ebbe a három községbe van!

K. Cs.: Máshol nem járták?

B. I.: Seholse. Seholse.

M. I.: Más helyt nem járták seholse.

B. I.: Csak ennek a három községnek.

K. Cs.: Négyfaluba sem járták?

B. I.: Nem.

K. Cs.: Régen sem, vajon?

B. I.: Nem, nem, nem. Sose.

M. I.: Soha.

K. Cs.: S régi tánc lehet ez? Mit meséltek az öregek?

M. I.: Hát ez régi tánc, ez régi tánc.

B. I.: Hát, e lehet száz éves, vagy lehet még annál több is. Régi, régi tánc. Én má' hatvanéves... akkor előttem ugye még hány rend, s hány rend lehetett. Sok. Sok, sok.

K. Cs.: Igen. Amikor maga gyerek volt, nem meséltek az idősebb emberek arról, hogy honnan keletkezett ez?

M. I.: Nemigen.

B. I.: A borica? Nem tudom. Lehet, hogy majd..., de nem hiszem. Nem.

K. Cs.: Vagy, hogy miért hívják török boricának?

M. I.: Török borica, hármás borica, essüő borica, második borica.

K. Cs.: Hogy miért ez a nevük, azt nem, azt nem mesélték soha?

K. Cs.: Nem. Nem figyeltük.

M. I.: Hát minden, minden táncnak külön neve vuót. S külön játszották, azt a táncot. Az első, második, harmadik, negyedik. Ezek mind külön-külön táncok vuótak.

B. I.: A dallama, az melyik es vuót az elsőnek...

M. I.: Tudja a jóisten. Nem jut eszembe.

K. Cs.: Azt mondják el még egyszer, hogy a vatáfnak mi volt a kezébe? A vatáfnak.

B. I.: Csak olyan páca.

M. I.: Egy páca. Egy ilyen hosszú páca.

B. I.: Egy valamilyen nádpáca. Valami...

M. I.: Egy olyan jó kemény páca, s a másoknak pedig lapocka vuót.

B. I.: Másoknak lapocka vuót. S aztán mondom, ha jól megnézi itt is látszik a páca. A vatáfnak. [Mutatja a fényképen.]

K. Cs.: S a vatáfok, azok is legények voltak?

M. I.: Fiatalember is vuót, s legién is vuót.

B. I.: Ez legién vuót. De ez már ember vuót. Igen, igen. Jártak emberek is.

K. Cs.: De a boricasok, azok gyerekek is lehettek?

B. I.: Azok mind fiatalok vuótak.

M. I.: Mind fiatalok.

B. I.: Mind fiatalok vuótunk.
 K. Cs.: Hány évesek lehettek?
 B. I.: Mondom tizennyuolc, tizenkilenc, húsz-huszonkettő.
 M. I.: Huszon, huszonkettő, huszonegy.
 B. I.: Ilyen fiatalabbak vuótunk.
 M. I.: Tizennyuóc. Ilyen korunkba vuót.
 K. Cs.: S a lapockát maguk faragták?
 M. I.: Nem. Úgy csináltattuk.
 B. I.: Csinálnak s csináltak. Én asszem, én az enyimet én csináltam vuót...
 K. Cs.: Olyan érdekes alakjuk van, nagyon.
 M. I.: Tessék? Érdekes az alakjuk?
 K. Cs.: S azt máskor nem használták? Csak a, csak a boricánál?
 B. I.: Nem, csak a boricánál.

*

[Beszélgetés a fényképről:]

M. I.: Nézem, a kukák kik lehettek.
 B. I.: Apád.
 M. I.: Ne, ne, nem apám vuót.
 B. I.: S Csere, az új utcában az öreg Csere. Ismerted, Csere bá...
 M. I.: Igen, igen, ez... Ez Döngő, hátul vuót.
 B. I.: Úgy, úgy. Ez Buda Andris. A harangzó. Úgy mondtuk.
 M. I.: Akartam mondani... Látod, tudod.
 B. I.: Bálint Andris, csak elneveztük Buda Andrisnak. Ők voltak a kukák. S a muzikusok, vuólt Gyicának az apja, s a kobzával volt, de a, mán mind meg vannak halva, me mind csak cigán. Az a Borzos fiéle.
 M. I.: De itt magik vuóltak jó sokan, többen.
 B. I.: Há me vuótunk vagy tizen...
 K. Cs.: Hányan szokták egyszerre járni?
 B. I.: Tizenhatan vuótunk, talán.
 M. I.: Tizennégyen legkevesebb kell. Ha nem, nem jüő juól. Mer sokszor még tizenhaton, tizennyuócan is.
 B. I.: Há úgy jobb, me ugye, mikor szembe kell mennie, akkor van hogy mivel megcsereálni, megfordulni. ... Igen, ha akkor jüőnének, mikor járnak.
 M. I.: Ezt csak leginkább karácsonyon való, után való nap szokták járni. Az a nap járja.
 K. Cs.: A maga, a maguk idejében mikor járták?
 B. I.: Akkor, karácsony után, akkor.
 M. I.: Há most járnak többször, de...
 B. I.: Há most például a múltkor is járták.
 M. I.: Mikor tanulják, így szindarabba, vagy előadásra, vagy valami, de mán...
 B. I.: Igen. Szoktak menni...
 M. I.: Összegyűjtje, ez a Koszta Pista összegyűjti.
 B. I.: Szoktak menni, például vuóltak, asszem Kézdivásárhelyen. S ahova hívják a boricásokat, elmennek. Például én most asszem, valahol voltak, Keresztváron vagy hol voltak versenyen.
 M. I.: Nem tudom. Mikor mi Magyarországra el vuóltunk menekülve, Fariska Sándor s a zajzoniak, s mü, ott összegyűltünk vagy huszon feljebb. Ott is jártuk.
 K. Cs.: Igazán?
 M. I.: Itt Uzon kösségén csak, mert nem mentünk tovább akkor.
 B. I.: Hát akkor az Észak-Erdélye vissza vuót adva a magyaroknak ...

K. Cs.: Igen.

M. I.: Szengyörgyön, há ezek mind magyarok vuótak akkor. Negyvenbe. Ott, mikó elkezdtünk járn, csak fejér ingünk vuót, mer mindenki az ő maga ruhájába vuót, az ü ruhájába.

B. I.: Igen. Nem, nem kaptatok flánért, ugye.

M. I.: Az egy fejér ing. Nem kaptunk semmit. S úgy. Mindenüvé engedtek be. Nem kellett sehuva kérezzünk. Nyították a kaput sorba.

*

B. I.: Itt a kukák aziér vannak... Hogy megyen elől egy boricással, s azok csinálják, hogy hova engedik bie. Csinálják a helyet.

K. Cs.: S mondanak is valamit?

B. I.: Hát, nem...

M. I.: Hát megkiérdik sziépen, hogy megengedik, hogy táncoljanak. Csak ennyit mond. S ha megengedik, akkor mennek, s mikor eltáncolták a táncaikat, akkor adtak valamit.

B. I.: Adtak. Meg is fizették. Adtak italt, vagy... Volt a rudas... De ebben, nem tudom, nem látom a rudast.

M. I.: Nyársos.

B. I.: De meg kell legyen.

K. Cs.: Az mit csinált?

M. I.: Az, hosszú páca vuót, meghegyezve, kiét metres, s adtak disznyóhúsokat, oldalasokat...

B. I.: S káposztát.

M. I.: S fejet, s káposztát.

B. I.: S abba behúztá.

M. I.: S mindent beléhúzott s nyársos, vitte a hátán.

B. I.: S akkor aztán mikor összegyűlt annyi, hogy... Egy vacsorát készítettek belőle.

K. Cs.: S azt közösen fogyasztották?

B. I.: Közösen, közösen.

M. I.: Vacsorát, s bált es csináltak.

K. Cs.: Bált is csináltak?

B. I.: Bált is utána, bált is utána.

M. I.: Mindég csináltunk utána.

K. Cs.: Milyen bálnak hívták azt?

M. I.: Ingyen bál. Boricás bál.

K. Cs.: Boricás bálnak. ...Érdekes. Olyanról nem hallottak, hogy még egy ilyen fenyőfát, vagy ilyen feldíszített fenyőfát hordoztak magukkal?

M. I.: Azt karácsony...

K. Cs.: De jó..., a boricások nem vittek magukkal?

B. I.: Nem, nem, nem.

K. Cs.: Nem is hallottak róla?

M. I.: Nem, nem.

K. Cs.: Tebének hívták azt. Azt nem hallották?

B. I.: Nem, nálunk nem. [...]

K. Cs.: S a kukák mit csináltak akkor régen?

M. I.: Játszottak, vigyáztak a...

B. I.: Elvették a népek a figyelmit, mert sokan vuótak. Kivált gyerekek, s asszonyok es, ha kellett, reggeltől estig kísérték őket. Nem vuót eliég.

M. I.: S osztán elvették a valamelyiknek a sapkáját, a kukák... S akkor nem adták vissza, meg kellett fizetni.

B. I.: 'meddig nem adtak valami piénzt, ezt, azt.

K. Cs.: A kukák nem táncoltak?

B. I.: Nem, te, hát ők mindig helytelenkedtek.

M. I.: Hát szaladtak ők, forogtak, helytelenkedtek ők es, leütték egyik a más. Hát játszottak na, olyan kukamódra.

B. I.: Álarcos formán.

K. Cs.: És amikor maguk boricáztak, akkor csak itt a faluba?...

M. I.: Dehogy. Vuótunk más faluba.

B. I.: Há ha híjtak, akkor mentünk máshol is.

M. I.: Ha hívtak, mentünk más faluba. Voltunk, voltunk, voltunk akkor mi, Pürkerecen voltunk. Pedig a pürkerecieknek is van, de a tatrangiak ugyis mindig jobban kitüntek. Jobban kitüntek mindig.

K. Cs.: És volt olyan, hogy összetalálkoztak a pürkereci boricásokkal? Vagy a zajzoniakkal?

B. I.: Nem járták egyszerre.

M. I.: Nem emlékszem, hogy találkoztunk vóna. Nem emlékszem. De mondom, hogy...

K. Cs.: S ott Uzonba egyszer..., együtt járták a zajzoniakkal s a pürkereciekkel?

B. I.: Ott együtt jártuk mert...

K. Cs.: S hát hogy? Hát tudták együtt jární?

M. I.: Há tuttuk, me megtanultuk. Újból tanultunk ott. Egyik es vót átmenve, a másik is vuót átmenve. Mi csak úgy mentünk át az átadáskor. S akkor többet nem tudtunk visszajönni. Megcsinálták a határt.

B. I.: Négy évig a határon nem lehetett visszajönni.

M. I.: Utána nem lehetett visszajönni.

M. I.: S akkor ott összetáncoltuk...

K. Cs.: S melyiket járták akkor, a zajzonit vagy a tatrangit, vagy...?

M. I.: A tatrangit jártuk.

K. Cs.: Igen?

M. I.: Úgy híjtak a faluba, mind a nyavaja. Minden faluba. Há a napszámunk kijűött. Má utána megszoktuk s...

B. I.: Hát hogyne. S mentetek.

M. I.: Kaptunk egy-egy harminc, negyven, még száz pengőt es. Akkor a pengőnek nagy értéke vuót.

K. Cs.: S itt milyen hangszereken játszottak? Azon a képen... A zenészeket kérdem.

B. I.: A zenészeket?

K. Cs.: Milyen hangszereken játszottak?

B. I.: Ez hegedűvel játszott, ni. S ez...

M. I.: Kobza.

B. I.: Kobza, s a másik hegedű.

M. I.: S a másik hegedűt. Na, ezek vuótak. S aztán né a lábunkon ott vuótak a harangocskák, s azok ahogy já..., az embernek járt a lába, úgy csegették.

B. I.: Zergüő féle.

M. I.: Zergüőcské.

B. I.: Hat, hét zergüőcske vuót. Szuólottak.

M. I.: Ez hozta meg a izét, táncnak a...

B. I.: A muzsika hozta meg legjobban.

K. Cs.: S a kukáknak miből volt az álarcuk csinálva?

B. I.: Há úgy, amiből csinálta.

M. I.: Ennek például ő csinálta papindéklből, né. S aztán akkor olyan keményekből...

B. I.: Úgy lefestette és...

M. I.: S lefestette, s az vuót. Ennek a maga színe van, csak bé van festve az arca. Ez szintén aztán, úgy a kuka, úgy álarccal van. S ennek van ilyen nagy...

B. I.: Subája.

M. I.: Subája, azt vette fel, s hát... Ki-ki hogy.

B. I.: Mint az a rongyos kabát, s ki vuóna fordítva.

K. Cs.: Igen. S hogy emlékeznek vissza, hogy amikor jártak ezzel a boricával, akkor mindig úgy bementek az udvarra?

M. I.: Az udvaron táncoltunk.

B. I.: Sok helyt béengedtek, sok helyt a kapunál.

M. I.: A kapunál is. Legtöbb helyt úgyis az a...

B. I.: Ahol nem volt nagyobb hely, ott nem engedtek bé. Vagy nem vuót ahól, me ahól vuót, szokott lenni.

M. I.: Ahól nem vuót kiséperve, vagy valami és a kapunál vuót hely, akkor ott hamar eljártak.

K. Cs.: Igen. S akkor mindet elejétől végig eljárták?

M. I.: Elejétől végig, mind a hármat.

B. I.: Mind a hármat. Mind a hármat táncolták.

K. Cs.: Igen. S hogy tanulták?

M. I.: Hát, az a két sziéssó, akikre mondjuk, hogy vatáfok, azok tanítottak.

B. I.: Vatáfok. Azok tanították.

M. I.: Azok vuótak más iévekbe boricások.

B. I.: Már riégi öreg vatáfok vuótak.

M. I.: S így maradt visszamenőleg...

K. Cs.: S hogy, mikor gyakorolták be?

B. I.: Karácsony előtt egy két héttel. Három.

M. I.: Kiét-három hiéttel.

M. I.: Úgyan este mentek a kultúrterembe...

B. I.: Otthonba.

M. I.: Megengedték, s akkor ott ment a muzsikus is, akkor úgy játszották, s tanulták, hogy táncolja mindienki egyformán. S azér' kellett tanítani bé, hogy sok helyt biza... Azér' sokan nem bírták ki.

B. I.: Há igen, ha nehéz vuót a lába.

M. I.: Ha nehéz vuót a, ha nehéz táncú vuót, akkor nem bírták.

B. I.: Például a török borica, az nehéz vuót. A török borica, az nehéz vuót. A másik nem vuót.

K. Cs.: S aki nem tudta, az is járta?

B. I.: Az is jártatta, a lábát, emelte úgy a...

M. I.: Há járta egy darabig, de aztán otthagya.

B. I.: Ott maradt. Mert kellett, amikor mi tanultuk, kellett adjunk piénzt.

K. Cs.: Kinek?

B. I.: Előre. Meg kellett fizetni.

K. Cs.: A vatáfnak?

M. I.: A vatáfnak. Szuóval be kellett fizetni...

K. Cs.: Menyít kellett?

M. I.: Nem olyan sokat, de kicsit se.

B. I.: Nem tudom én se.

M. I.: Úgy, mint most lenne kiét-háromszáz lej iértékű. Egy annyit szoktunk adni.

K. Cs.: Fejenként?

M. I.: Fejenkiént. S aztán, aki nem bírta ki, s nem akarta tovább, az...

B. I.: Elveszett a piénze.

M. I.: Ott maradt a piénze. Elveszett a piénze.

B. I.: Velünk is vuót ez a Cseres.

M. I.: S aki kibirta az a... mindenkinek visszaadták.

B. I.: Velünk is vuólt ez a Cseres Antal. S az is megtanulta rendesen, s mikor elindultunk, hogy menyjünk, hát mondjuk, egy pár helyen eljártuk, s nem bírta tovább. S le es betegedett, s nemsokára meg is halt.

M. I.: Sokan lebetegedtek.

- B. I.: Mer megkapta a tüdőgyulást, belé.
M. I.: Ebbe sokan lebetegedtek ugye, mert...
B. I.: Tüdőgyulladásba'. Nehéz a tánc, na.
M. I.: Kicsit, aki nehezebben táncolt, ugye...
B. I.: Annak nehéz vuót.
M. I.: Annak nehéz vuót tanólni. Annak sokkal nehezebb vuót, s ha nem ügyelt, lebetegedett.
K. Cs.: S a boricabálba miket táncoltak?
B. I.: Há rendszeren mindenfélét.
M. I.: Úgy, mint most a bálba, magik is elmennek. Mindenfélét, tán...
B. I.: Valcert, csárdást..., a régi táncokat mind.
M. I.: Mindenfélét.
K. Cs.: Csárdás csak egyféle volt?
B. I.: Csárdás igen.
M. I.: Dehogy egyféle. Vuót a lassú csárdás, s a sebes csárdás.
B. I.: Ja, igen.
M. I.: Ez a kettő.
B. I.: Az a kettő, igen. A csárdás az a...
M. I.: S a valcer, s a polka, s... ott. Ma miég más táncok vannak.
B. I.: Ma miég más táncok vannak. Most mán a fiataloknak.
M. I.: Mán nem is ismerjük. Csak az olyan fiatalok ismerik mint maga.
K. Cs.: Hát igen.
M. I.: Mi mán nem ismerjük ezt.
K. Cs.: Igen. Itt a faluba kik vannak még azokból, akik régen, a legöregebb vatáfok, és a legöregebb kukák, akik még élnek?
B. I.: Hát vatáf Buna István.
M. I.: Buna István vuólt.
B. I.: S Fariska Mihály.
M. I.: S Fariska Mihály, me a tussó' uccába lakik mind a kettő.
B. I.: Fariska Mihály. Ők ketten.
M. I.: Ezek vuólnának. S még Szász István is, de...
B. I.: Szász István.
M. I.: Mán régi vatáf.
B. I.: Ezek mind öreg, régi vatáfok. Azért Fariskáék s Buna Istvánék ezelőtt egy jó pár évvel még tanítottak.
M. I.: Azok igen.
B. I.: Tanítottak.
K. Cs.: S kukák, akik idősebbek?
B. I.: Kukák, azokból már nincsen.
M. I.: Kuka egy sincsen.
B. I.: Kuka... Itt ki vuót most veletek? De nem, most, mostanába'. Nem izé, a... Kajcsa Andriska vuólt?
M. I.: Aki meghalt, Kajcsa Marci.
B. I.: Marci vuólt.
M. I.: Marci.
B. I.: Na ez a baj, hogy mind meghaltak.
K. Cs.: Meghalt?
M. I.: Igen.
K. Cs.: Idős ember volt?
B. I.: Nem, fiatal vuólt, de...
M. I.: Nem, fiatal vuót. Leesett az utcán és meghalt.

K. Cs.: Jaj, ez a Kajcsa Márton. Ez meghalt? Őt ismertem. Pedig láttam. Vatáf is szokott lenni.

B. I.: Vatáf is vuót. Az, az, az. Vuólt, vuólt vatáf.

M. I.: Igen, igen.

B. I.: Most utólagosan vuót vatáf is. Mément az utcán, s leesett s meghalt.

*

K. Cs.: Hogy hívják magát?

B. I.: Barkó István.

K. Cs.: Barkó István? S hányban született?

B. I.: 1904-ben.

K. Cs.: Itt a faluban?

B. I.: Július tizen, huszon, tizenkettedikén.

K. Cs.: Itt Tatrangon?

B. I.: Itt Tatrangon.

K. Cs.: S mikor boricált először?

B. I.: Mikor boricáltam? Hát akkor, annak hány iéve?

K. Cs.: Hányba' volt?

B. I.: Huszonkettőbe'.

K. Cs.: Huszonkettőbe'. S meddig? Meddig volt?

B. I.: Há tizennyóé éves vuótam akkor.

K. Cs.: S még hány évet boricált akkor?

B. I.: Há még azután nem tudom mikor, még egyszer csupán, de többet nem boricáltam. Me aztán elkerültem Bukurestbe, s akkor aztán többet nem boricáltam.

K. Cs.: Magát hogy hívják?

M. I.: Mikes István.

K. Cs.: Hányban született?

M. I.: 18-ban.

K. Cs.: Itt a faluban?

M. I.: Igen.

K. Cs.: S maga hányban boricált először?

M. I.: Há boricáltam először... Huszonhatba'... Huszonnyuócba...

B. I.: Te játszottál többször.

M. I.: Akkor... vagy niégyszer vuótam. Azután mind vuótunk a tűzoltóknál, s így nem igen mentünk asztán azután boricálni. Ott vuótam tizenhat évig. A tűzoltóknál.

K. Cs.: Köszönöm szépen.

5. Beszélgetés Barti Istvánnal, volt vatáffal

Született 1928-ban.

A beszélgetés helye és ideje: Pütkörcs, 1986. máj. 12.

Könczei Csilla: Legelőször mikor volt vatáf?

Barti István: Annak van körülbelül negyven éve.

K. Cs.: Maga hányban született?

B. I.: Huszonnyolcban. És én ojan tizenöt-tizenhat éves gyerek vuótam, mikor kezdtük tanulni.

K. Cs.: De akkor még nem volt vatáf.

B. I.: Nem. Mondom, akkor ez az öregember vuót, ez az Orsi István bácsi vuót a vatáf. S aztán akkor olyan suhancok vuótunk, tizenöt-tizenhat évesek ugye, aztán mü es, hogy menünk, tanuljuk a boricát. Még édesapám azt mondja, na gyere – mer’ ő es vatáf vuót – na gyere, azt mondja, lássuk hogy járod. Ütte a lábát, így ütte újra a lábát, s há én mind fordítva üttem. S el kell kapni ügyis. Menj aszongya, ülj le a seggedre, ne menj sehova, aszongya. Dehogynem, alig vártam, este lenyeljem a falást, mert boricapróba lesz. Aztán, amikor oda lementünk... Vuótak idősebb legiények is. Huszonöt-harminc évesek es. Úgy összevegyültünk, mint az ökörcsorda a borjúcsordával. Egyik jobbra, a másik balra. Az öreg Orsi bá addig kiabált ott... hiába, nem értettük ugye, nem tudtuk mire megy. [...] Aztán mondom akkor, Orsi bácsi elhalt, aztán akkor én vettem át a vatáfságot. A fiataltságot mind ién tanítottam. [...] Ezelőtt Orsi bá’, mikor réánkkiáltott uram, a bikacsök a kezibe vuót, csak néztük, hogy hova vág réánk. [...]

K. Cs.: Hol tartották annakidején a próbát?

B. I.: A terembe. A községi terembe.

K. Cs.: Hányszor próbáltak?

B. I.: Egy este még tízszer is elpróbáltuk.

K. Cs.: S minden nap?

B. I.: Nem. Minden második, harmadik nap, ugye karácsony előtt, akkor gyakrabban. Egy hiéten ketszer vagy háromszor.

K. Cs.: S karácsony előtt, úgy hány héttel kezdték el a próbát?

B. I.: Hát megkezdtek egy hónappal azelőtt ugye, mer Aprószentek napján szoktuk járn. [...] Még hat héttel es azelőtt sokszor megkezdtek, gyéribben, ketszer egy hiéten egy ahogy tanítottam üökököt.

K. Cs.: Mi kell ahhoz, hogy egy ember vatáf legyen?

B. I.: Há nem kell semmi, ugye, hogy tudja a kommandót. Ne tévessze a kommandót el.

K. Cs.: Aprószentekkor mikor kezdték el boricálni?

B. I.: Reggel. Lementünk az iskolához, az iskolánál összevegyültünk, s onnét először mentünk a paphoz, a doktorhoz, ugye néztük mü es, hogy na... Vagy tanítottok. Ezek az első, akik eljártunk, s akkor egyik faluvégitől mentünk a másik faluvégéig, minden házba mentünk, s kéreztünk bié.

K. Cs.: Hogy?

B. I.: Há’, „megengedik, hogy járjuk a boricát?” Azt mondták, hogy „nem”..., „Isten magikkal”, csuktuk be a kaput. Kettüő. Vuót két kuka. Vuót három es sokszor. Egy kuka ment a legiénnel, s kiérték, hogy megengedik, vaj nem. S ha nem engedték, akkor fordultak meg, elköszöntek, s jöttek el. S a másik helyt, megint. Ahol béengedtek, bé, s ahol nem, nem. Nem vuót kötelező, úgyhogy erőszakkal bémennyen az ember. Ha megengedték jókedvükből, akkor mentünk, s jártuk. Be az udvarba, s akkor a cigány kezdte húzni, s én beálltam a kör közepibe, s abba a helybe kezdtem kiabálni, s járták.

K. Cs.: S hogy volt, egyszerre hány vatáf volt?

B. I.: Hát vuót esetleg vuótunk ketten is.

K. Cs.: De egyszerre hány kommandált?

B. I.: Egy. Csak egy.

K. Cs.: S hányan táncolták?

B. I.: Há vuótunk tizennyuócan es, vuótunk tizenhaton es, vuótunk huszan es, ahogy összegyűlt. Minél többen, annál szebb úgy. [...] Vuót egy elüőlegién, egy hátsalegién, aki háttal járja örökkié, kiét rudas, az egyik rudas ott es háttal járja örökkié. Ők szembe vannak. Az elüőlegién s a hátsalegién az es. Van négy rudas. Ezek a rudasok. Az elüőlegién, s a hátulsó aki vele szembe van. S a kiét rudas szembe túlfelüől, ott egy hátsalegién – csak rudas az es – s egy szembe. Amék jól tudja háttal jární, az örökké háttal járja, örökké. Úgyhogy nem fordul soha eléfelé.

K. Cs.: Miért hívták őket rudasoknak?

B. I.: Azért, mer' aztán van, tudja a kommanda a török boricába, hogy biészaladnak a körbe. Ott akkor még kommandáltam, akkor ott még megrakjuk a lábunkval rendesen, s akkor mennek ki a hejikre, s akkor „küssüöt még! a bessüöt!” [...]

*

B. I.: Hát legelsüőbe az egyést jártuk. Ugye, amikor a kör megalakul... Mennek a legiének körbe. Akkor én elkiáltom magam, hogy „haj-haj!” Akkor mindenki a lapockát fölemeli, a jobb kezibe. S akkor aztán kiáltok: „éggya, kettüő! három után! Küssüöt! Bessüöt!” Hogy ne tévesszék, mer' vuót ugye, amelyik téveszti. Úgy körbe aztán járjuk, akkor osztán, mikor azt kiáltom „miég égy!” akkor helybe mégáll mindenki. S akkor rakja helybe. S akkor kiáltom: „Küssüöt még! A bessüöt! Miég egyszër! Miég a mást!” S akkor aztán az elüőlegény fordult körbe, újra alakul a kör.

K. Cs.: Hogy csinálják? Kikanyarodnak?

B. I.: Kikanyarodnak. Ki. Az elüőlegény fordul vissza, s üő körbe jüő, és a mások es mennek utána. De fordítva, már jüő a kör. S akkor ez jüő, s aztán kiáltom, hogy „hánd fel!”

K. Cs.: Az melyik?

B. I.: Há, „hánd fel.” Hogy könnyebben, hogy ne verje a lábát. [...] Aztán harmadszor is csak ez, csak ez a fordulat lész, akkor kiáltom, hogy „Rakd meg!” Akkor osztán rakják, úgyhogy verik azt a port fel, úgyhogy szakad össze minden. És a negyedik – az es vuót hogy háttal es mentünk. De mostanában... [...]

K. Cs.: Mit kiabált akkor?

B. I.: Hát akkor es csak mind ezt, csak ezt. Csak ugye, az ember mikor járja, akkor, tudja, más a kiabálás is, máskiént megy.

K. Cs.: És akkor mentek így hátra is?

B. I.: Igen.

K. Cs.: Melyik lábbal?

B. I.: Mind a kettüővel. Jártunk rendesen. És a török boricába is hátval, ugye. Mer aztán jüő a kettüős. Az es... Ez a kettüős, az egyes majd egyformán, csak annyi, hogy ketszër üti a lábát... „Eggya, kettüő! Eggya, kettüő!” S kapja fel. S akkor ezt miég. Az egyesbe csak egyszër üti. A hármasha akkor [...] „Eggya, kettüő, három!” Akkor kapja fel a lábát. „Eggya, kettüő, három!” S aztán így megy tudja egész körbe. Csakúgy megy a félhányás, megrakás, s aztán jüő a török borica. [...] A török borica az tudja, máskiént mëgy. Ilyenformába megy, né. Lehet hátra es jární, s lehet eléfelé es. [...] A vatáf azt kiáltta, „Haj-haj!” Mikor ezt kiáltom, „haj-haj”, akkor a zene szól miég. S akkor kiáltják: „eggya né! kettüő né!”

*

K. Cs.: Melyiket kérték a legtöbbet?

B. I.: A török boricát. Nem mondják, hogy járjuk az egészet, csak a törököt. [...] Ez a legnehezebb. [...]

K. Cs.: S a rudasok melyikbe mennek be?

B. I.: Ebbe. Ebbe. Fordulnak bé a körbe. Akkor amikor azt kiáltom én, hogy „miég kettüöt!” míg ők járnak... Én es járom. Éppen úgy járom, mint üő. [...] Mer az én lábom után kell jární. Vagy az elüőlegény lába

után. Akkor amikor így járjuk körbe, akkor én azt kiáltom „miég egy!” Amikor azt kiáltom bal lábra, hogy „miég egy!” Akkor kiáltom, hogy „rudas né!” Akkor a rudasok biéfordulnak, s bié a kör közepibe, s ott kiáltok „küssiöt né! A bessüöt! Még egyszer! Még a mást!” Arra már fordulnak is, s jüőnek ki a helyükre, s akkor künn, mikor kiértek megint, akkor kiáltok: „Küssiöt még! A bessüöt! Még egyszer! Még a mást!” Akkor kiáltom, „Hánd fel!” S akkor az elüőlegién fordul ki, s mennek körbe úgy rendesen, úgy eléfelé. A hátulsó meg háttal. Verik így a lábukat rendesen. A lábverés örökké, kétször üti a bokát, s akkor megint kialakul a kör, s akkor miég kiált. Mer’ niég fordulat van ebbe is. Amikor azt kiáltom, „miég egy!” S akkor kiáltom, hogy „Rudas né!” Akkor a rudasok biéfordulnak miég, s csak ezt az esetet, amit magyaráztam: „Küssiöt még! Bessüöt még!” Megveri, s akkor ki a helyükre, aztán, aztán miég jüő egy bessüő lábbal. Akkor kell menni így né. „Biéfelé!” A bessüő láb megy csak örökké.

K. Cs.: S melyik láb van bent?

B. I.: A jobb láb. S aztán vuót háttal es. Hátra es. [...] Hátra megy az egész, akkor háttal járja mindenki ilyenformába. Így. S mondom, ez a kiabálás csak így megy, niég fordulat van.

K. Cs.: S amikor legelőször kezdik, melyik irányba mennek?

B. I.: Mikor legessüőbe elkezdjük? Körbe. Jobbra. A jobb kiéz örökké küjjel kezdődik. A lapocka abba emelődik fel.

*

B. I.: Aztán ezelőtt vuótak a nyárshordozók es. A faluba jártunk, ugye adtak káposztát, adtak kolbászt, adtak szalonnát. Csináltunk egy juó vacsorát abból. Azok elmaradtak mostanában, nincs olyan világ, hogy adjanak. Nálunk.

K. Cs.: Mindegyiknek hogy volt vége?

B. I.: Aztán jüött a vasalás. Akkor körbe megálltunk, s akkor kezdtük: „Egy a kettüő három!” [szünet] „Egya kettüő, három!” [szünet] „Egya kettüő három!” S amikor harmadszor elszámoltam, akkor felszöknek egybe. A vasalás...

K. Cs.: S mindig annyit számol?

B. I.: Igen. Háromszor. „Egya! Kettüő! Három! Egya! Kettüő! Három! Egya! Kettüő! Három!” Akkor már ugrott mindenki egybe.

K. Cs.: Mindenhol végigtáncolták az egészet?

B. I.: Nem mindenütt. Ugye hol miket kért. Sok helyt azt mondják, járjuk el az eggyést. Vagy kettüöst. Más helyt, a legtöbb helyt, a török boricát.

K. Cs.: Itt a hosszú boricát járták?

B. I.: Igen, most mikor vuótak ezek, elmentek a faluba, eljárták. De kiét láda sörér. Úgyhogy kiindultak a tereméből s elmentek a falu végéig s vissza. [...]

K. Cs.: Melyikkel mentek?

B. I.: Hát melyiket kiérik.

K. Cs.: Mindegyikkel lehet?

B. I.: Há hogyne. Le a falu viégéig s vissza. Kaptak kiét láda sört a legiének. [...] A terembe sokszor ugye, mikor bált csináltunk, há sokan ott es még eljáratták, akik a faluba nem engették bié, akkor eljüöttek ide, s itt eljáratták, s ott megajándékozták a legiénységet.

K. Cs.: S utána tartottak bált?

B. I.: Igen. Ha nem akkor nap, azután való vasárnap. De rendesen bál csinálódott. Abból a piénzből. S ugye, akik ajándékoznak, mikor így eljárjuk a faluba, adtak száz lejt, a másik kétszáz lejt, ha ki ahogy tudott ugye... Azok jüőnek s azok ingyen mennek be a bálba. Nem kell fizetni. Az egész család mehet. Nem kell fizessen.

K. Cs.: Az a lapocka milyen volt? Az csak a legényeknek volt a kezében?

B. I.: Csak a legiéneknek. Nekem bikacsók vuót a kezembe. Nekem a vuót.

K. Cs.: A vatáfnak. S vajon honnan jön ez a lapocka?

B. I.: Há úgy csináltattuk. Előre vuótak szíepek, azok a tulipántos lapockák. Ezelőtt csináltak olyanokat.

K. Cs.: Olyanról nem hallott, hogy örökölték ezeket a lapockákat?

B. I.: Dehogynem. Hogyne, hogyne. Hát én es apámtól, mindenki aki... De akinek nem vuót, mer elhányódtak ugye, az ősiek... Egy darabig el vuót maradvá, elhányódtak a lapockák. De aztán csináltattak. Egyik ilyenre festette, a másik olyanra. Egyik tulipánt festett rea, a másik egyeb virágott festett. Vuót, mindenkinek vuót lapocka. Ha nem, csináltatott, ha nem. [...] Fából van kifaragva. [...] Aztán van neki egy ilyen nyele, ott fogják.

K. Cs.: S csak úgy tartották a kezükbe, nem csináltak vele semmit?

B. I.: Igen. A leányoknak a seggikre még egyet csaptak. Mer tudja a házaknál miég... mikor a házaknál járnak, há huznak miég egy-egy olyan csárdástáncocskát ni. Oszt akkor miég meglapockálják a fenekit a leányoknak.

K. Cs.: Vajon miért hívják lapockának?

B. I.: Hát ezt igazán már meg nem mondom. Azt nem tudom megmondani. [...]

K. Cs.: Hogy volt felöltözve egy boricás legény?

B. I.: Há itt nálunk fekete ruhába, feje ing, báránybüör sapka, kerek sapka, báránybüör, benne szekfű s árvalányhaj. A lábön csizma, fekete priceses nadrág s csizma, s a zergüök. Niég zergüö. vaj öt. Rea van varrva egy olyan bársonra, ide bié van fűzve a... [...]

K. Cs.: S a zergők honnan voltak?

B. I.: Há mindenki szerezett.

K. Cs.: Itt csinálta valaki?

B. I.: Vuót aki csinált, de csináltak ojan jókat tudja, mint az ezelőtt, [...]

*

B. I.: Hát azt mondják, a török boricá a törököktől származott, osztán hogy hogy, tudja a Jóisten, az is hogy hogy lehetett. Mer én is csak így hallomra beszélek, nem mondok pontosat.

K. Cs.: Minden évben ugyanúgy járták ezt a boricát?

B. I.: Igen. [...] Rendesen megvuót tanólva, hogy aztán járták rendesen. [...] Aztán vannak a kukák, úgyhogy nem lehet elmaradozni. Mer a kukák a legiészre ügyelnek. Mikor elmaradtál, s ha iészreveszik... Van ojan korbácsik, osztán nagy harangok... Kukafejet látott? [...] Nem juól néz ki éppen. Olyan, tényleg olyan kukának néz ki... A kukák osztán, ugye csinálnak minden bolondságot a házaknál. Mennek, visznek egy üöl fát. A másíknak lelopják a sapkáját, s ha nem ad valamit, nem adják vissza. Va egy lejt. [...] Vaj a tojasokat szedi össze a fiészekbüöl s viszi bé az asszonynak, hogy kapjon vaj egy lejt. [...]

K. Cs.: Vajon miért hívták őket kukáknak?

B. I.: Há olyan kukák, tudja-é. Olyan csúfok. Csúfok. Csúf alakik van.

K. Cs.: Beszélnek is a kukák?

B. I.: Nemigen. Ők csak mutogatnak. [...] Aztán csináltak marhaságot ezek, tudja. Elnyomták, s megszurták, mintha folya a viére, s akkor szalmát dobtak réa, s ott meg is gyújtották, mer ők rongyos ruhába vannak felöltözve. Más hely... ezelőtt voltak azok a gémeskutak. Há akkor felkötték a gémesre s felhuzták, bényomták a kútba. Az ott fenn fityegett, oszt tapsolt. Aztán a másíkiészrevette... Mer olyankor tudja, ha el van vaj egyik foglalva, akkor meg tudják csinálni. Akkor ment a másíki korbáccsal s akkor... [...] Há ilyen mókákat csináltak. A kukákkal ezt csinálják. Tudja, hogy... Van aki úgy el van foglalva a kukákkal, hogy nem es nézi sokáig a boricát, mind a kukákkal foglalkozna. [...]

6. Beszélgetés Fariska Mihállyal, volt vatáffal

Született 1949-ben, Prázmáron.

A beszélgetés helye és ideje: Zajzon, 1986. máj. 11.

Könczei Csilla: Amikor mondták, hogy külsőt, mit kellett csinálni?

Fariska Mihály: Akkor a küsső lábat kellett ütni.

K. Cs.: Ütni?

F. M.: Igen. Mikor „a bessüöt”, a bessüő üttük.

K. Cs.: Igen. És miért mondták kétszer?

F. M.: „Küssöt, küssöt!” Há igen. Mikor a kettős borica van, akkor a kétszer kell ütni. Mikor az egyes borica van, csak egyet üttünk. Mikor a hármas borica, hármas... az’ mondják a hármas boricánál háromszor: „Bessüöt, bessüöt, bessüöt!” Mán az egyes boricánál csak egyet: „Küssöt!”

K. Cs.: S a jobb láb, az hogy volt?

F. M.: „Jobb elejbé!”, „Jobb láb béfelé!” es van...

K. Cs.: S akkor mit kellett csinálni?

F. M.: A „jobb láb béfelé” akkor azt jelenti, hogy a jobb lábat béfelé tetted. Mint például így: ...Így mentél... így. Akkor a jobb láb vót béfelé. A „jobb láb elé” az vuót az izé, az egyes boricánál...

K. Cs.: Az melyik volt? [Mutatja.] Így mentek előre?

F. M.: Igen.

K. Cs.: S hátrafele nem mentek?

F. M.: Az a „bal láb hátra” vót.

K. Cs.: Volt ilyen „jobb láb elé” és „bal láb hátra”?

F. M.: Igen... Sokat lehetne mondani erről, de...

K. Cs.: Össze tudnánk számolni, melyik volt az a hat figura... vagy forduló, hogy mondta?

F. M.: Igen, forduló.

K. Cs.: Tehát az első az volt, hogy...

F. M.: Az essüő a’ vuót, hogy mikor bément, szóval megtérültünk... Ott nem vuót semmi. Azután vuót a második, körülbelül, mint a török boricánál... Aszonták, hogy... a török boricánál avvuót, hogy... „jobb láb elé”.

K. Cs.: Abba’ volt? Vagy ez a „jobb láb elé” mindegyikben volt?

F. M.: Ki ahogy szerette. A második forduló: „Vasalj!”

K. Cs.: S akkor mit csináltak, amikor az volt, hogy „vasalj”?

F. M.: „Vasalj?” Rendesen mentünk, de kétszer üttük össze a lábunkot. [Mutatja.]

K. Cs.: Nem mondtak valamit?

F. M.: De igen. Például így. Mikor mentünk... „Vasalj!”, így üttük össze a lábunkat.

K. Cs.: Igen. De ez a török boricában volt, nem?

F. M.: Igen. A török boricában, persze.

Bartha Judit: ...sarkantyúval járták valamikor.

F. M.: Hát zergőkkel persze.

B. J.: Zörgőkkel. De sarkantyú nem volt?

F. M.: Nem, nem vuót soha. Nem vuót, me’ csak zergők vuótak. Megtanultak úgy, hogy mikor mondták, ez úgy szóllott, hogy... egyszerre, egyszerre az egész.

B. J.: Úgy tartják, hogy akkor szép, ha egyszerre szól.

F. M.: Igen. Azután „Rakd meg szembe, rudas!”

K. Cs.: Akkor mit kellett csinálni?

F. M.: A rudasok... vuót a kiét vatáf a boricába és kiét rudas. A kiét rudas, mikor egy kör keresztülmént, megállította, a vatáf, aszonta, hogy „Szembé rudas!”. Mént a kiét vatáf, s jött szembé keresztül a körön a rudasok is. [...]

K. Cs.: Miért hívták rudasoknak őket?

F. M.: Így tanultuk mi is. Nem tudjuk.

K. Cs.: Igen. És akkor így szembe mentek?

F. M.: Bementék, össze, s a másik, akik... a boricások járták, rendesen, de helybe, s mi visszajöttünk mind, de nem vuót messze, csak annyira, mint ide a kredenc. Visszajöttünk, a mások is visszamentek... s akkor a vatáf komándált: „küssőt”, „belsőt”, „rakd meg jól”. Aztán megint került egy kör, mentek a boricások, azután, hogy helyrejött az egész kör, megvárták a vatáfok, azután... jött: „Rakd még szembe, rudas!” Akkor menet közbe, szóval mént a kör, s menet közbe a rudasok s a vatáfok mentek szembe. Eddig is, csak amíg lejárt a kör, azután megint összementék a vatáf, s a rudasok.

K. Cs.: Hányszor csinálták ezt?

F. M.: Ezt minden fordulatonál... Ahányszor megálltak, a kört úgy lejárták, megálltak, örökké: „Szembe, rudas!” Minden fordulatonál. S azután jött, hogy: „Külsőt”, „Belsőt”, „Rakd meg szembe, rudas!” s ilyesmitet...

K. Cs.: S ezt mindeniknél csinálták, az egyesbe, a kettősbe is?

F. M.: Mindenikbe.

K. Cs.: A törökbe is...

F. M.: Igen. Minden-mindenbe. Igen.

K. Cs.: S amikor megállt a kör, szoktak így számolni, nem?

F. M.: Ott csak a... vatáf, más nem szuól belé.

K. Cs.: És ő hogy számol, hogy mondja?

F. M.: Mikor megállítsa a kört, aszongya: „Helybe most!”, „Kettőt most!”, „Háromszor!”, „Rudas!”

K. Cs.: S mindig csak háromszor?

F. M.: Csak a török boricáról beszélünk. Mások járnak helybe... Akkor a kiét vatáf s a rudasok kérésztbe mēnnek, s azután vissza, s azután, aztán komándál, hogy „Küssőt!”, „Bessőt!”, „Még egyszer!”

K. Cs.: S mikor beállnak a rudasok, háttal mennek vissza, vagy ugyanúgy?

F. M.: Neem, megfordulnak. Persze. Az egészen. Azután, mikor ezt eljártuk s a... a török boricáról beszélünk a ... ezeket a rudasságokat... utoljára osztán a vatáfok fordulnak.

K. Cs.: Hogyan?

F. M.: Játék közben, de helybe. A' már utoljára van, s mikor azt mondják, hogy „Küssőt!”, akkor a vatáf, mind a kettő, fordul.

K. Cs.: Maguk körül? [Értsd: a saját tengelyük körül.]

F. M.: Igen. „Belsőt!”

K. Cs.: S akkor mi a vezényszó?

F. M.: Csak ez. S csak fordul. S megint. S akkor elményen a két vatáf kérésztül a körön, a két rudas. És ott es aszongya, hogy „Külsőt!”... fordulunk, „Belsőt!”, fordulunk, „Még egyszer!”, úgy mondja a vezényszó, megint. Akkor megint visszamēnyünk a helyünkre.

K. Cs.: Visszamennek a vatáfok a helyükre?

F. M.: Igen. Csak így lesz: „külsőt”, fordulunk, „belsőt”, fordulunk s evvel vége lesz. Azután... a vatáfnak adnak, ki amit akar, gazdapénzt, nem kiéri senki. 100 lejt, 150 lejt... Ha akarnak adni pálinkát, elvégyük szívesen, ha nem, nem, nem kérjük, kikiáltsák, s a legények megköszönik. Ha míg van lēán, olyan nagyobbacska lēánka, még a zene húzza, s még megköszönik, megköszönjük előre a pénzt, s azután a zene húzza, s a lēányokat megtāncoltassák. Igen, az udvaron.

K. Cs.: Mit táncolnak?

F. M.: Tangót, valcot... Egy táncot, kettőt esetleg. Többet nem.

K. Cs.: S hogy vannak felöltözve a boricás legények?

F. M.: Mindenesetre csizma, a csizmára van zörgő... feltéve, fekete nadrág, priescsés nadrág, fehér ing, fekete lájbi, fekete bundasapka, árvalányhaj...

K. Cs.: Melyik felén van az árvalányhaj?

F. M.: Jobb felin.

K. Cs.: Régen is ott volt?

F. M.: Igen. És szegfű.

K. Cs.: S a kezükben mit tartanak?

F. M.: A kezünkbe tartunk egy... olyan mondják, hogy... ezelőtt mondták, egy... boricapálca... Ekkoracska.

K. Cs.: Hogy fogják?

F. M.: Így...

K. Cs.: Két kézzel?

F. M.: Igen, így. Mikor járnak.

K. Cs.: S a végén nem csinálnak ezzel a pálcával semmit?

F. M.: Nem.

K. Cs.: A lányokat nem ütögetik meg?

[Megmutat egy boricás fényképet.]

*

F. M.: Nem pálcának mondták, úgy mondták, hogy bikacsök.

K. Cs.: S olyat nem lehet találni vajon a faluban?

F. M.: Nem tudom, hogy lehet találni. Az olyan bikacsök volt, hogy hajlott... Egy karmantyú... feltették a kezükre, s avval járta a boricát. Úgy, hogyha valaki véletlenül a kukákat megbántotta, evvel megverték azokat, akik támadták a kukákat. De evvel a pálcával nem lehetett csinálni semmit... Szóval nem is foglalkoztunk...

K. Cs.: Azt, hogy „bal láb hátra”, melyik boricába csinálták?

F. M.: A kettős. Csak a kettősbe.

K. Cs.: Igen. S azt, hogy „jobb láb elé”, azt melyikbe csinálták?

F. M.: A török boricába.

K. Cs.: Csak a törökbe?

F. M.: Igen.

K. Cs.: Hallottam olyant, hogy a vatáfok, meg rudasok kaput tartottak. Azt csinálták itt Zajzonban? Hogy így egymással szembe álltak...

F. M.: Persze.

K. Cs.: Akkor az egyiknek háttal kellett táncolni, nem?

F. M.: Akkor, mikor megállította, csak.

K. Cs.: Csak akkor?

F. M.: Igen. Akkor jártunk kereken, körbe az egész, megállította az egész kört, a vatáf, aki vezette, az meg kellett forduljon, a másik vatáffal szembe, s úgy komándált. Meg kellett forduljon, akkor, mikor megállított bennünket, forduljon, a rudasnak egyik táncosa is... Igen.

K. Cs.: Azt hogy mondták, mikor úgy szembe álltak?

F. M.: Mikor szembeálltak: „Helybe most!” Akkor jártuk: „Kettőt most!”, „Háromszor!”, „Rudas!”, s akkor ment a két vatáf, s a két rudas úgy vissza. Csak úgy mentek vissza, de nem háttal, há megfordulva. Azután: „Külsőt!”, „Belső!””, s akkor osztán... megint jött a másik forduló, kerültek megint egyet, s azután jött a más... kománda.

K. Cs.: S ha vatáf nem mondta volna a kománda-szókat, akkor tudták volna a táncosok, anélkül?

F. M.: Igen.

K. Cs.: S akkor vajon mire való az?

F. M.: Azér', hogy még kellett állítsa, ő vezette az egész... táncosokat. Me' ha ő nem mondta volna helybe elé, nem állott volna egy se... S azután kezdődött a másik forduló...

[Szünet a beszélgetésben.]

*

K. Cs.: Melyik?

F. M.: „Aprítsd még!” Járják, ahogy kiabálja. Így. Egész körbe. „Aprítsd meg!”

K. Cs.: A keresztes boricáról hallottak-e?

F. M.: Nem.

B. J.: A pürkereci boricát te ismered, Misi?

F. M.: Nem ismerem... Tatrang sokban különbözik, nem éppen úgy járják, mint itt. Az ötözet se az. Pürkerek másképpen komándál, más zenéjük van... Zajzon még vitte itt a rekordot. [...]

Szecsélében, ott is voltam háromszor, Tatrangban versenyen, Zajzonban, Pürkerecen, sok helyen...

K. Cs.: A hosszú borica micsoda?

F. M.: Elküldik messze, ki ahogy akarja komándálni. Meg es fizetik, há pürsze. Az olyan, azt csak egyesbe járják... Az egyes boricába járják. Elküldik, meddig akarja, aki még komándálta, elküldik, legkevesebb el, 100-150 méterre. Megmondják ott, addig menyen a zenész es elől, s a boricások utána egy sorba az egész. Annál megtérnek, jönnek vissza, csak egy sorba, helyreáll az egész, s „Rakd meg szembe, rudas!”, s avval vége...

F. M. édesanyja: Ha nem kommandál egyebet...

F. M.: Há ő megjárta már százötven métert...

*

K. Cs.: Az iskolás csoport, az mikor indult be?

F. M.: Az iskolás csoport? 65-ben. Akkor jött vissza a borica. Voltak kisebbek, mi voltunk a legnagyobbak, mi nyolcadik osztályosok voltunk. Voltak még kisebbek... utánunk. Aztán még esett közülük ki. Még beálltak a nagyok is, mikor látták, hogy már jobban megyünk. Nem éppen öregek, hát egy hét-nyolc évvel nagyobbak voltak, mint mi, de járták ők is... Mint Pap Jancsi, Csiki Misi...

K. Cs.: És hogy mondta, hány fordulat van a boricában?

F. M.: Hiét. Ha sikerül, ha a vatáf ügyes, a kukák elviszik a népnek a figyelmét, hiétbe bié lehet tenni. De van nyolc. Me' tudja, vannak a kukák, s azok olyan bolondságokat csinálnak, a nép kacag ott, teszük-veszük ott, verekednek, s akkor a vatáf egykettőre egy... fordulatot leveszen. Hogy ne fáradjanak ki.

K. Cs.: De hogyha mindent beletesznek, akkor mennyi van?

F. M.: Akkor nyolc.

K. Cs.: S mindenikben? Egyesbe is kettősbe is?

F. M.: Igen.

*

K. Cs.: A régi öregektől nem hallott valami történetet a boricáról, hogy hogy keletkezett ez a tánc?

F. M.: Nekem vuót egy könyv, úgy mondták, hogy Barcasági magyarok. Evittem Brassóba s én ott es hagytam.

K. Cs.: De itt a faluban erről nem hallott valamit? Hogy miért hívják boricának?

F. M.: Ez már egy riégi mondás, nem tudom hogy hogy mondják, boricának nevezték ezt a táncot el, de mikor járták az öregek, hát nem úgy járták, mint mi. Fejér nadrágba, ugye, anyu? Ingbe...

F. M. édesanyja: Nem, én mióta tudom, örökké így járták...

K. Cs.: De ugyanezeket járták akkor is?

F. M.: Ezeket járták. Már sok mindent kihagytak. Csak az öregek tudják rendesen. Csak az öregek...

*

K. Cs.: Tebéről nem tetszett hallani?

F. M.: Nem... Ezelőtt mikor járták a régi öregek, akkor pénzt nemigen adtak... Adtak káposztát.

F.M. édesanyja: Vuót egy nagy nyárs, arra adtak káposztát, húst, adtak ezt, adtak azt, adtak bort, adtak cujkát. Ilyenkké jártak. Aztán mikor vége lett, csináltak egy nagy asztalt... s mulattak aztán ezen.

F. M.: Két nap s két éjjel. Piénzt nem kaptak...[...] Aszonták, hogy a törököktől tanulták.

K. Cs.: Kik tanulták a törököktől?

F. M.: Itt az öregek. Zajzon is, Pürkerec is, Tatrang is. Csak más formába járja mind a három falu. Zajzon külön, más típusba, Pürkerec más, Tatrang még más. ... A zajzoni török borica a legszebb. ...

K. Cs.: Négyfaluban nem járják?

F. M.: Nem. Csak mi jártuk. Elmentünk versenyre. Ilyen, hogy mondják, Targu Fecioriul. És Brassóban is voltunk, Predealon.

[Áramszünet]

*

F. M.: ... másik vasárnapon vuót. Asztalt tettek, azok akik játszották a boricát kaptak jegyet, azok nem kellett fizessenek a kasszánál... Boricabálba, mikor vuót, a boricások felötöztek este rendes ruhába, s egész tizenkettőig jártak, aki el akarta jártatni. Tizenkettő után hazamentek...

K. Cs.: Ott mit jártak?

F. M.: Csak egy rendes boricát.

K. Cs.: Ott a boricabálban?

F. M.: Igen. Aki nem jártatta a faluban.

K. Cs.: Mindenkinek külön-külön?

F. M.: Igen. Mindenkinek külön-külön. S tizenkettőig. Me' tizenkettő után hazamentek, s levekezett, s jöttek vissza a bálba...

K. Cs.: Utána mit táncoltak?

F. M.: Rendes bál vuót.

K. Cs.: Mít táncolnak egy ilyen bálban?

F. M.: Bálba? Hát tangót, valcot, csárdást...

*

F. M. édesanyja: Az úgy szép, az a két vatáf, s az a más rudasok azok olyan gyorsan megfordultak.

K. Cs.: A rudasok is megfordulnak?

F. M.: Nem! Csak a vatáfok... Akkor keresztülmentünk a rudasok közé, az egész formáció között keresztül a rudasok közé s ott es: „Küissót!” megfordultunk, „Bessót!” megfordultunk, még egyszer megfordultunk. Azután megint visszamentünk a mi helyünkre. S ott is: „Külsót!” megfordultunk, „Belsót!”, „Még eccër!” s avval vége...

F. M. édesanyja: Olyan gyorsan megfordult, hogy hát még peresztelennek is csuda volt.

*

F. M. édesanyja: Gyakrabban engedték. Majdnem minden ház befogadta, majdnem minden ház. Félpártolták, nagyon szerették ezt a régi táncot.

F. M.: A kuka mēnen egy boricással házkérni.

K. Cs.: Melyik boricással megy?

F. M.: Akármelyikkel. Nem számít, akármelyikkel.

F. M. édesanyja: Az kell menjen a házakhoz, hogy fogadják-e vagy nem.

Tudja, hogy mikor eljártak ehhez a házhoz, a kukák már elmentek a másikba, „lássuk fogadnak-e vagy nem...” [...] Má integetnek, „gyertek, me’ itt van...”

*

K. Cs.: Olyanról nem hallott itt Zajzonban, hogy csak egy nyolcast jártak? Hogy így megfordultak, és csak annyit csináltak?

F. M.: Nem... A hosszú borica az, azt csak az egyesbe s a kettősbe lehet járni, hogy elindulnak kerek körül, s akkor osztán arra a bizonyos helyre, ahol megmondták, hogy meddig menjenek – akkor elindul az egész legények sorba. Azután visszatiérnek onnan, biékerülnek, az egész, megint egy körbe, s azután...

[Vége a kazettának.]

*

K. Cs.: Mindenik borica azzal kezdődött, hogy „Haj, haj!”?

F. M.: Igen.

K. Cs.: S azt miért mondták vajon?

F. M.: Figyelmeztettem az egész táncosokat... Amikor aszonta, „Haj, haj!”, akkor figyelmes kellett legyen az egész boricás, mer a komándát adta a vatáf... Mikor induljon el... Me az egyik elindul s a másik a másikra...

F. M. édesanyja: A jobb lábára tapodjon...

K. Cs.: Mondja meg még egyszer a nevét...

F. M.: Fariska Mihály.

K.Cs.: Hányban?

F.M.: 1949.

K.CS.: Hol?

F.M.: Prázmáron.

K.Cs.: Igen? És mikor került ide?

F.M.: Egyéves koromban.

7. Beszélgetés Bálint Sándorral, volt vatáffal

Született 1950-ben.

A beszélgetésen jelen volt Bartha Judit és Fariska Mihály.

A beszélgetés helye és ideje: Zajzon, 1986. máj. 11.

Bálint Sándor: Én kezdtem meg Misikával a boricát, a nagyoktól átörököltük. Szóval, hogy örököltük át. Tanították. Ezelőtt jártak minden karácsony előtt ugye, ma aprószentekkor járják a boricát. Annak-idején miég apám es járta. S ién, mint gyermek ugye, odavuótam azér a boricáér', s mentem vele minden este. Ők járták a boricát, próbáltak minden este. Azelőtt az öreg Tóth Mihály bácsi, ha ismered, az vatáf vuót... Én elmentem hezza s én személyesen az egész komandaszót, azt levettem az öregtől... Hetedik osztályos, nyolcadik osztályos voltam. Nekem leírta a komandaszót.

Könczei Csilla: Nincs meg még?

B. S.: Nincs...

K. Cs.: Nem tudná elmondani sorba, hogy hogy voltak?

B. S.: Hát az valamennyire hasonlít a mostanival, ahogy járják, de... Ki vannak maradva, most már biztosan én se emlékszem... Esső boricá, második, harmadik. És van a török boricá... A hosszú boricá, az az egyes boricá. Há lehet a kettős is, csak az anyiban különbözik a hosszú boricától... A komandaszóról. A jellegzetes dolog az a boricában, hogy mikor megállítod a táncot, a vatáf sarkon fordul, s „Helybe most!”, „Kettőt most!”, „Hármat most!”, rakja helybe. „Szembe rudas!”, akkor mondja: „Küssőt!”, „Bessőt!” s akkor kezdődik tovább a tánc... Fordul egyet, „Jobb láb elől!”, „Bal láb hátra!”, „Vasalj!”... A „rakd meg szembe, rudas!” ... a mindegyikbe megvan, mind a háromban... A legérdekesebb a török boricá, me' az a legszebb... Nagyon gyorsan, ritmikus... Mikor járod, akkor minden eszedbe jut. Az egész beszéd.

K. Cs.: Keresztes boricáról nem hallott maga sem?

B. S.: Kerésztesről? Nem... Nálunk felé nem volt.

K. Cs.: És olyan vezényszó, hogy „Hánd fel!”, nem volt?

B. S.: Nem.

K. Cs.: „Keresztül-kasul!”?

B. S.: Az se vuót itten... Hát van az „Aprítsd meg!”, ami a legnehezebb.

K. Cs.: Az melyikben van?

B. S.: A török boricában... Az erősen, de erősen nehéz, ha... kívált, ha úgy nálunk a szokás szerint, ugye reggeltől aprószentekkor... reggeltől egész estig az egész faluba, ahol lányok vuótak, ugye bekérezkedtek...

K. Cs.: S akkor bementek, ahol leányok voltak?

B. S.: Akárhova... Mindenütt. Mindenkinék a tisztességet megadták.

K. Cs.: A lányoknál volt a lényeg?

B. S.: Hát aztán... mindegyik boricásnak vuót valakije. Vuolt egy házkikérő legény. Igen. Ha akarták igen, s nem akarták, nem.

K. Cs.: Valami rigmust nem mondott az?

B. S.: Hát vuót valami... Ezelőtt vuót az a rigmus...

K. Cs.: Nem jut eszébe?

B. S.: Én sose voltam, mint ahogy vatáf vuoltam. [...] Pedig öreg Simon bácsi tudja... Sziép tánc.

*

B. S.: Tatrangba, Pürkerecen másképp járják. Szóval az egész ötözetük es rományos, szürke szvetter, fehér nadrág, zsinór, félcipőbe s a zergők felvarrva a nadrágra... Piros szalag. Csak bundasapka. A tánc is más... A zene is más... Nem egyforma, egyáltalán nem egyforma a zene se. A pürkereci, az nagyon

hasonlít a zajzonihoz. Csak ott is vannak eltérések. [...] Az utolsó „Rakd meg szembe, rudas!” után, akkor aztán jönnek így szembe, „Szembe rudas!”, itt a kiét vatáf s akkor ezek rudasok, s akkor a legények... előlegények... első legények. [...] Akkor amikor mondták, hogy „Szembe rudas!”, akkor a vatáfokkal jártak szembe. Például az elsőnél: a vatáf járta így, ők is így. S kifelé a táncból. A tánc ment körbe, s így jártuk befelé a vatáfok. Úgyhogy egy pár ment állandóan szembe. A vatáfok s a két előlegény... Szóval rudasok. Úgy mondtuk mi, rudasok. S a „rakd meg szembe, rudas”-nál így jártunk körbe. Nagyon-nagyon érdekes s szíepen jött ki, mikor a más legények körbe, azok rakják a kört sorba, menen szépen a kör sorba, s akkor a vatáf a két rudassal rakta szíepen szembe.

K. Cs.: Összesen hány rudas van?

B. S.: Kettő.

K. Cs.: Egyszerre hány rudas táncol?

B. S.: Szóval a két rudas és a vatáf.

K. Cs.: Egy vatáf?

B. S.: Kiét vatáf... Cserélik egyik a más.

K. Cs.: De egyszerre egy vatáf táncol?

B. S.: Nem, a társával.

K. Cs.: És az előlegény, az még ezen kívül van?

B. S.: Az előlegények azok vannak... a rudasok mellett s a vatáfok mellett. S a rudas, az rudas, azok a legjobb, amelyiket könnyebben tudtak örökkéig táncolni. ...Nem a legügyesebbek, épp arra nem lehet mondani, a legügyesebbek. Hát hogy ritmikusabb, táncosabbak. [...]

*

B. S.: Járják a boricát szép, ügyes legények, a zene ugyanaz, igen, de sok hiányosságok. Nagyon sok hiányosságok.

K. Cs.: Melyiket szokták kihagyni mostanában?

B. S.: A tánc: egyes borica, kettős, hármas, török borica, úgy, ahogy, mondtam. Igen, de a tánc közbe sok ki van hagyva.

K. Cs.: A figurákat?

B. S.: A figurákat, persze.

K. Cs.: Melyiket hagyják ki?

B. S.: Hát a „vasalj”, „a bal láb hátra”...

K. Cs.: Melyikbe van a „jobb láb elől”?

B. S.: A török boricába. Mindegyikbe megvan: az egyes, kettős, hármasba: „jobb láb elől”.

K. Cs.: És a „bal láb hátra”?

B. S.: A török boricába „Szusz, szusz!” a „jobb láb elől”. Úgy mondták románul, szusz, szusz... Például mind a háromba, egyes, kettős, hármasba, van ez... Szóval ez a török boricából van... s a... az egyes, kettős, hármasba van ez: egyes, kettőzve ez...

K. Cs.: Igen.

B. S.: Az egyesbe járod ezt... A kettősbe: ketszer. A hármasba háromszor, járod ezeket utána. Ez ki van maradva. Ezt se láttam nálunk... Én nem tudom, mit csinálnak. „Bal láb hátrafelé”. Van ez... így mennek körbe hátrafelé... S van a „vasalj”.

K. Cs.: Azt úgy is csinálják, hogy mennek is, meg helyben is, ugye?

B. S.: Igen. S akkor, mikor a vasalva megállítod helybe, az olyan ritmikus, ügyesen menyen, mikor a zergők összecsapódnak. Az egy nagyon fain dolog. Mutassuk meg... S mikor mentél így, helybe most, s akkor megfordult az egész legiényiség s jártuk szembe.

K. Cs.: Addig nem mentek szembe?

B. S.: Addig mentek körbe. Addig nem. Mikor „vasaltál”, akkor az egész legénység ment körbe. Egymás után. Mikor aszonta a vatáf „Helybe most!”...

K. Cs.: Miért nevezték annak?

B. S.: Hát a bal láb ment, s mentünk körbe háttal... S a bal láb örökké hátul kellett legyen. S aprítottál, s a zergüők azok minden... a ritmikusa ennek a táncnak, az vuót a zergüők. Egészen a zergüők adták meg, s a zene a táncnak az ízjét... szükségét.

K. Cs.: A jobb láb elé?

B. S.: A jobb láb? Így né. Ez a török borica [...] Raktad így bié. Az egyesnél egyet, a kettüösnél kettőt, s a hármasnál hármat. Az egyesnél jobb láb. A kettüösnél kettüöt, a hármasnál hármat. S a török boricánál „jobb láb elől”. Ez vuót a... A legesső forduló ez vuót. A második forduló: visszafelé megtiértek, rakták csak úgy, azután jött a „vasalj”. Szóval a második forduló vuót a „bal láb hátra”. Mikor megtiértél. A jobb láb elől után jött a bal láb hátrafelé. Rendesen jártad, akkor jártad a jobb láb biéfelé, a bál láb hátul, azután jött a vasalj, tombolj. A tombolj az olyan tánc, ezek is ki vannak hagyva... A tombolj, az a török boricába vót. Jártad így: nem ütted így össze a bokádat, hát jártad csak így. A zergüő nem koppant össze, nem így szólt mán. Annak is mán...

K. Cs.: S a külsőt és belsőt azt mikor járták?

B. S.: A küssüő, bessüő, az nem forduló. Az egyes, kettős, hármasnál. Megkezdtük a boricát. S a vatáf elindult, s „Haj, haj!” a legiényeknek. A zenére szólták. S akkor kezdte: „küssüöt, bessüöt”, s járták körbe. Így kezdődött meg a borica. Vajha a kettüös vuót, akkor „Küssüöt, küssüöt!” „Bessüöt, bessüöt!” A küssüő örökké a jobb láb vuót. Nem mondtuk sem bal, sem jobb. „Küssüő” vagy „bessüő”. Nekünk a küssüő vuót a jobb láb. Me’ így jártuk körbe. A tánc örökké a jobbról balra vuót.

K. Cs.: S amikor megfordultak, akkor ezt nem járták?

B. S.: Akkor es úgy jártak, akkor mán a bal vuót.

K. Cs.: Amikor legelőször kezdték, melyik irányba?

B. S.: Jobbra. Így fordultunk. Szuóval a jobb láb a küssüő, s akkor kerültünk

K. Cs.: Előre.

B. S.: S helybe most, s akkor a vatáf hirtelen megfordult. Így né. Raktuk: „Küssüöt! Bessüöt! Helybe most! Bessüöt! Küssüöt! Eggya, kettüő, három ez a! Rudas!” S akkor aztán a rudas szembe ment, s akkor fogtuk, s járt körbe... jobb láb elől. Akkor visszafelé jártuk az izét, hátra, bal láb hátra. A szusz-szus? Hogyne lett vuóna. „Szusz-szus!” Az, hogy odaütte, s csak így izélt. [...] Küssüő! Bessüő! Csak úgy vuót. Csakhogy a lábat nem csapta oda. Olyan szép csendesen szóltak a zergüők. Nem vuót odacsapva, mer máskor oda kellett csapni a lábat.

K. Cs.: Mindig csak háromig számolnak?

B. S.: Há’ igen. Há’ ez a táncnak a komandaszója.

*

K. Cs.: S a török boricát miért hívják úgy?

Hát az lehet, csak a törököktől, valami nevezetes, hogy azér’ mondták, hogy török borica. Hasonlít a török táncokhoz. Azok is járhattak ilyet. Hát a legszebb mindenesetre a török borica. Nehiéz, de.

K. Cs.: Itt a faluba a románok járnak kalusárt?

B. S.: Igen. Járnak.

K. Cs.: S az hasonlít ehhez a boricához?

B. S.: Nem. Rendesen a kalusár tánc.

K. Cs.: Láttak még valahol olyan táncot, amelyik hasonlít a boricához?

B. S.: Nincs. Mindenesetre az országba itt ez a három falu, ami járja a boricát, ezek között, mind a három között különbség van...

8. Beszélgetés Simon János Simonkával, volt kukával

Született 1906-ban Tatrangon, 5-6 évesen került Zajzonba.

A beszélgetés helye és ideje: Zajzon, 1986. máj. 11.

Simon János Simonka: Ez egy egész körfa, s elvágjuk, egyszer lefaragjuk az egyik felit, s akkor osztán itten kivájjuk a... Van a szalu, úgy mondják. Szalu, az egy fejsze, egy körfejsze, tetszik tudni. S azzal kifaragjuk, kidolgozzuk, s akkor mikor ki van faragva, betesszük hamuba. Száraz hamuba, ugye az húzza ki a nedvet, me' ha nem, mind elreped. Így kell, hogy száradjon, hamuba. [...] A fát, ilyen fát választunk, az átmérőt... úgy, mondjuk tizennyóc centi, mennyi... Aztán a bemélyedésre, hogy mennyi jusson, ugye azt mind. Mer ezt úgy vajtuk ki. És itten tettünk bele... Fából tettem az orrot, itten vannak a szemek, ugye, s akkor itten ki kell bélelni mindig báránybundával, hogy az ember a homlokára teszi, tetszik tudni, hát ne sértse. [...] Aztán mindig tréfálkoztunk, me' itt a faluba értik. Hogy feltettem, mondom, „na adsz két lejt”. Ezt mutattuk. Tetszik tudni? [...] S akkor hátul le van kötve, le van kötve itt hátul teljesen... Akkor osztán a derekunkra tettük a harangokat, [...] Ez álarc. Kukáknak álarc. Ez égerfa, úgy mondják, na me' itt a csángók beszélünk így is, úgy is. Ez a dísz: a tollakat beletesszük. Há lúdtollat, pulykatoll, mindenféle. S akkor ezek benne vannak. A bajusz? Ez disznószőr. Az, hogy legyen ruganyos, tetszik tudni. Mer' a disznószőr ruganyos, ugye. A szakáll mind csak gyapjú volt. Gyapjú volt, ilyen bundadarab vuót, né. [...] Így tesszük fel, s akkor mondom ezt hátracsatoljuk, a fejbe kellett tegyük még... van egy olyan csucsorka sapka, hogy is mondjam. Vót egy orosz sapkám, orosz katonasapka. Ezt kell tegyük alól, me' ha nem, elrágja... S akkor ez rá van az ember fejire húzva, há' védi.

Könczei Csilla: Mikor faragta ezt?

S. J. S.: Ezt? Körülbelül van húsz éve is. [...] Akkor osztán, mikor ez rá van téve a fejre, s le van izélve, így, akkor az ember még van mentve, me' télen... Tél van, tetszik tudni, havaznak, dobálnak, hóval, minden, de ez kivédi, hogy az orcámat nem tudják bántani. [...] Mer aztán vannak ilyen fiatal fickók [...] Mí úgy vótunk védve, s ápolva, hogy hát mindig kikerestük azt, hogy baj ne légyen. Me' ilyen helyekén aztán, ezzel az álarccal, s a kuka... úgy mondják, s megtörténik az, hogy a másik be van rúgva, ezek a fiatal fickók, az osztán dobja, csapja az embert. Akkor nekünk van kardunk, s van ostorunk [...] A kard fából kifaragva. Fából van, s az ki van dolgozva úgy, hogy az nehéz, erős, durva. Úgyhogy azt, mikor kell használni, aztán akkor szalad mindenki. Mer' van eset rá, hogy szépen, ugye megbeszéljük, így úgy... De vannak, egy-egy berúgott, aztán azok tépik az embert, dobják le, bé a... még ottan vót mészgödrünk, oda is bédobtak, minden. Szóval marhaságokat csináltak. S osztán így, mi mindig kellett védekezzünk, hogy hát ne legyünk bántva. Mer mondom, ez a... ha nincsen kibélelve, hát mikor eltelik a nap, már az embernek az orcája csupa vérből van, mer'... csapják... [...] Ezek a harangok. Így feltesszük az oldalunkra. [...] Kettő szokott lenni. [...] Ez a harang, a régi csordánál, a tehenéknél, ott használták. Úgyhogy ez itt fel van téve, osztán mentünk a házhoz házkérni. Úgy szokták mondani, hogy „beengedik a boricásokat?” Akkor osztán kell mondani egy olyan régmust, hogy né: „máma jöttünk ide, s ünnepet akarunk tartani”. [...] A kuka mēnt elől, s van egy elsőlegiēn, úgy mondják, a boricások közül van egy elsőlegiēn, s azzal mentünk a házkérni. Úgyhogy elindultunk itten, megkezdtek a boricát, akkor a kuka kellett menjen egy másikkal tovább egy házat kérni. S hogyha beengedték, akkor jöttünk, s jelentettük, hogy ide be lehet menni. S akkor jött az egész banda. S jött zene, s minden.

K. Cs.: Hány kuka volt régen?

S. J. S.: Hát vuót kettő, vuót négy is. Osztán még vuót nekem kiépek is, kukakiépek. [...]

K. Cs.: S miért mondják vajon kukának?

S. J. S.: Hát úgy mondják, hogy ez nem beszélgét, hogy há „akarok, na valamit, vagy nem akarok”. Jön az elsőlegiēn, úgy mondják, a boricásoktól, s az bekérezkedik. De én csinálom a rendet, a kuka. Hogy né, jöttek. S aszondja, hogy „haj, figyelj rea, jönnek a kukák, jönnek a boricások. Béengedjük, nem engedjük?”

K. Cs.: S a kuka is beszél?

S. J. S.: A kuka nem, az csak rázza a harangot. Há' azér' mondom.

K. Cs.: S mikor volt maga először kuka?

S. J. S.: Ó, én kilencszáz... harminchatba'.

K. Cs.: Hányba született?

S. J. S.: Én ezerkilencszázhatba'. Én vuótam aztán kuka, ezerkilencszázharminchatba. Vuótam.

K. Cs.: S hogy lett maga a kuka?

S. J. S.: Úgyhogy megtetszett a gyerekékniek, s nekem vuót kedvem hozzá, tetszik tudni, mer' itt, ha nincsen kedve, akkor hiába ötözik fel, mer mint egy mafla, csak úgy jár. De megtudja ringatni, hogy há na ezt kell csináljuk, azt kell csinálja, ingadozik, ez az, úgyhogy... A kukának, mondom... [...] Az ostor vuót csinálva egy lámpamécsből, kiét-három bog rajta, s megvizítettük, mer vuótak ezek a durva, akik mindig es pályáztak a kukákra, hogy betegyék a hóba, vagy bedobják, vagy így, úgy... Mer ez ezzel a bolondsággal történt meg mindig, és amint ezt csináltuk, hát. [...]

K. Cs.: Az ostort is maga csinálta?

S. J. S.: Az ostort is, há'. [...] Az ostor megcsinálva egy olyan, mint egy jó puliszkafa (?), nyél... A kard is olyan vuót, egy méteres. Az egyik kezemén, karomon vuolt a kard, a másik kezembe volt az ostor. S amint ezzel mentünk, foglalkoztunk, hát mindig buzeráltak ezek a gyerekek, ezek a fickók... Mindig hajigáltak hóval, evvel-avval... s amelyiket beértük, szaladtunk utánik, aztán nyomjad az ostorral. Csaptuk, tetszik tudni? [...] Nem vuót szabad vékony szíjat tegyünk, mer ha hozzavágtunk, felszaladt a helye, tetszik tudni? A büöre felfutott. Mer egy darabig kíméltük. De ha láttuk, hogy azok es be vannak rúgva, s osztán mégis kapaszkodtak reánk, akkor aztán durván mű is. Így leszereltük. S aztán ha bajba voltunk, mi a kukák, akkor a boricásokból voltak ilyen megbízott legények, hogy mindjárt oda beszaladtak, s minket védettek, s ezeket megpallták. [...] A lapockák. [...] Nálunk fölmaradt ez. Még a tatrangiak használják. [...] Olyan cifrán kifaragva, minden... [...] S szedték össze. A másik adott italt, vitte a korsót... Ezek az összeszedők... hogy mondják... akik felszedték az ajándékot, mivel megajándékozták, összeszedték. Azok.

K. Cs.: S hány olyan volt?

S. J. S.: Négy. Négy volt a legtöbb.

K. Cs.: A tebérről hallott-e?

S. J. S.: Micsodáról? Tebe. Nem tudom.

*

K. Cs.: [Beszéljen arról,] amikor legelőször kuka volt...

S. J. S.: Hogy kuka vuótam? Hát ezt megrendeztük akkor is. Akkor... hogy na mostan csinálunk egy boricát. Osztán voltak fiatal emberek, ott ugye legény emberek, mer ezt mind legény emberek járták, nem házasok. Most már belevegyült házas, mindenféle. Most összevegyültünk, mint a román eklézsia. S akkor, hogy megkezdtük eztet a izét... hogy összejöttünk, na kezdjük a boricát, akkor elindultunk iés összebeszélgettünk, hogy né ekkor és ekkor nekifogunk boricálni. S mindenki legyen józan értelemmel, és járjuk el szíepen rendesen, s nem huncutkodjunk, hát rendesen járjuk le a boricát. S akkor neki fogtunk, s megkezdtük reggel, először kellett menni a község házára a jegyzőhöz, úgy mondták, jegyző [...] Akkor mentünk legelőször oda, aztán onnan mentünk a tiszteletes úrhoz, s a tiszteletes úrtól aztán kezdtük megint az előkelő embereket, mer ezelőtt megniézték, hogy hol járjuk. Nem járhattuk, ide bemenyünk, s túl visszajövünk, s ezelőtt egy kicsit volt ilyen kiválasztás. Alkalmazkodni kellett. Na és akkor jártuk ottan, jártuk... egész délig, délutánig, s nem is ettünk, közbe még voltak olyan helyek, hogy adtak valami gusztárét, valamit, mer az ember csak itta a pálinkát... Mer' adták a pálinkát, akárhova bementünk ezelőtt, adták a pálinkát. Minden boricás legény, ott körbe, amennyien vuóttunk, húszan, tizennyolcan, kevesebb, ott mindig eljártunk egy boricát, akkor adtak egy rend pálinkát. Ak-

kor mentünk tovább, addig a kuka még a másik elsőlegién miég szerzett egy házat, mer' kellett menni a faluba föl... Mondom, ezeknél az előbb embereknél, az elsőrangúaknál eljártuk, aztán azután vettük sorba. Aztán mentünk, kopoltunk, ha béengedtek... azt mondta egyik, hogy nem akar beengedni, mer' „nincs itthon a férjem...” a másik azt mondta, hogy „hát így, meg úgy”. Há mindig vuót ilyen nyüves-ség. Ahol fogadtak, oda bementünk, s ahol bementünk, ottan mindig, mondom, elláttak. Rendesen eljártuk, kiérték a boricát. S aztán a borica vuót az egyés borica, úgy hívták, kettűös borica, hármast, és a török borica. Hát számonkint, hogy a falusi gazdák melyiket akarták járadni.

K. Cs.: Miért hívták úgy?

S. J. S.: Hát ez vuót az elnevezésbe. [...] Hát azt mondták mindig, hogy hát na a „török borica”, há ezt így járjuk, s ezt „aprítsd meg”, s ennek. Na aztán vuót az „egyes borica”, az egyesnél ütte a lábát, s szökött fel, s minden... [...] Akkor osztán jártuk, jártuk, míg eljött öste. Öste eljött, akkor bejöttünk a terembe, a terem má megvuót... harminchatba... Este aztán ott, akik nem járaták a faluba, nem voltak odahaza, azok azt mondták, hogy na, „mi öste elmenyünk, s eljárassuk”. Akkor öste eljöttek ezek az emberek, s járaták ők este. [...] Tavaly is olyan vuót a főkolompos, a vatáf, mer úgy mondták, vatáf. Ez a vatáf, az vezette a boricát. Aztán... vuót a vatáf, s amellet vuót más, aki tudta a boricának a minden mozgását.

K. Cs.: Hogy hívták? Vatáf, vagy segédvatáf, vagy hogy?

S. J. S.: Az vuót az a segédvatáf. Vatáf vuót ő, ugye. S akkor járták a boricát, s aztán mikor vége lett... este... akkor mindenki, ahogy lejáratta a boricát, mindjár' megajándékozta egy összeggel: száz lejjel, hatvan lejjel, ezelőtt hatvan lej is nagy pénz volt. S akkor aztán kitűztük azt az időt, hogy mikor lesz ennek a boricabálja. Úgy mondták: na, ekkor s ekkor lesz a boricabál. Oszt akik fizettek, ajándékoztak, azok kaptak jegyet, s nem kellett fizessenek a boricabálba. [...] Hát akkorjában rendesen ki vuót téve, hogy izén... december huszonkilencedikén, aprószentekkor... Mindig az vuót. Aprószentek napja vuót a boricatánc...

K. Cs.: A faluba csak egy csapat volt?

S. J. S.: Hát a faluba, ahol a falusiak voltak, csak egy volt. Másik nem mert bemenni oda. Mindenki az ő falujába. [...] A kukák mindig látták, hogy sok helyen van... eltérések, úgyhogy a legények nemigen jól tudják. S vuótak ilyen öregemberek né, akik iértették a boricát. Má öregek vuótak, de azér' mindig megpizkálta, hogy há nem járák traktusra, hogy kellett azt járn. S akkor kellett, hogy járn, hogy kérték. Mert, mikor valahova bémentünk, beengedtek, mindjár' kérdeztük, hogy „hát melyik boricatáncot akarja?” [...] S akkor mondta, hogy [...] az egyes táncot, az egyes boricát, vagy a hármast. Aztán az mindig válogatódott. [...] Először egyet, aztán kérdezte, „még akar valamit?” Aztán, ha akart, eljáratott hármast is, ugye. S akkor mentünk tovább. [...] A boricabál, mikor eljüött, mondom az emberek [...] hogy adták az ajándékot, fizettek, akkor fölmentették, hogy nem fizettek a bálba. Ingyen beléptidjük vuót.

K. Cs.: A boricabálba mit táncoltak?

S. J. S.: Hát mindenfélét. Világít. Valcot, csárdást, mindenfélét. Itt ez ugye... Zajzonba be vuót jöve az hogy... ezelőtt, mikor én gyerek vuótam, már a német táncok, a valcerek, azok elsők vuótak mindig. [...]

K. Cs.: A kukák nem táncoltak?

S. J. S.: A kukák összefogóztak, de a kukáknak nem vót szabad. Közbe aztán voltak olyanok, hogy na, elkaptak egy-egy nőt, asszonyt, hogy járták. De hát a kukatánc az nem vuót díszes. Mer az szökött, ugrott ide s tova ugyebár... Akkor bementünk egy házhoz, járták a boricát, mü azt néztük, hogy az udvaron lehetne valami zálogot összeszedni. Kerestünk ugye egy láncot, vagy valamilyen fejszét, vagy kapát, vagy valamilyen dolgokat... elvettük S akkor osztán jött a gazda, s mondta, tegyük le. Mi letettük, de ő ki kellett, hogy bérelje. Meg kellett, hogy fizesse. Hát adott öt lejt, adott két lejt. Úgyhogy lehetett múlatni, s szórakozni, hogy nem unta meg az ember. Hát a gyerekek is herregtek, ugye... úgy mondták nekünk, hogy így-úgy... De aztán voltak olyanok, hogy dobáltak hóval, mivel. S osztán amelyiket elcsiphettük, osztán mü es megadtuk az övét. [...] Úgy. Rajtam meggyújtották a ruhát. A harangokat

megettötték szalmával, s akkor meggyújtották. Az égett, mint a fene, nekem vót egy olyan kozsókom, bundával... s akkor kezdett az langolni, akkor én le kellett feküdjek, s ott hengerül-henger... (?) Jaj, jaj... [...] S hosszú es vuót az a nap, úgy elfáradtunk. Hogy mikor lefeküdtünk, nem kellett ketszer mondani... [...]

K. Cs.: Hogy lehet, hogy mégis elvállalta?

S. J. S.: Hát osztán, ha az embernek van kedve, tetszik tudni. Hát, ha van kedved, ugye, mész árkon-bokron, s ha nincs... [...] Én mindig vígan tartottam őket... [...]

K. Cs.: Azután még mikor volt kuka?

S. J. S.: Há vótam harminchat, negyven, negyvenkilencig majdnem minden esztendőben...

K. Cs.: S ki volt itt még a faluban magán kívül?

S. J. S.: Hát rajtamon kívül még vuót ez a Pál Misi, azután vuót az a Máté Pisti. [...] Hát itten megnézték az embert, hogy alkalmas-é, mer voltak olyanok, hogy ajánlkoztak, hogy legyenek kukák. Igen, de nagyon ideges volt, tetszik tudni. S oda ideges ember nem szabad. Nem, mer' akkor agyonveri egyik a mást. [...]

*

S. J. S.: Akkor ezek elmentek, és összefogóztunk... veszekedni nem veszekedtünk, de hát bementünk az udvarra, megtaláltuk a szekeret, a szekeret mindjár elé hoztuk, akkor a jármot feltettük, belefogóztunk mű, és vittük ki az uton [...] Ottan felültek, az egyik ide, a másik oda [...] Aztán egy darabig vittük, akkor meguntuk. Hogy nem adott senki semmit, ott kellett hagyjuk, há mentünk tovább. Ilyen boldságokat csináltunk. [...] Há vót olyan, hogy ráfeküdt, s na „most halsz meg itt”, de hát a kukák nem beszélgettek, há mint a mutok, csak nézték egyik a mást. Aztán a másik... ha sokszor így összevesztünk, tetszik tudni, akkor jött a vatáfunk. S az választott el, nem volt szabad veszekedni. Hiába, ilyen helyt, ha nincsen csillapító, felmegyünk az égig, a tüzes égig.

K. Cs.: Hogy hívják magát?

S. J. S.: Engemet Simon János. Há nekem mondják Simonka, há mi csináljak, ha nem nyöttem meg úgy. Pedig nálamnál kisebbek vannak.

9. Beszélgetés Jónás Istvánnal, volt kukával

Született 1911-ben Bukarestben, 1918-ban került Pürkerecre.

A beszélgetés helye és ideje: Pürkerec, 1986. máj. 12.

Könczei Csilla: Mikor volt utoljára kuka?

Jónás István.: Ezelőtt huszonhat évvel.

K. Cs.: Egyszer, csak?

J. I.: Egyszer vuótam.

K. Cs.: S hogy lett kuka?

J. I.: Én juól. Hittak a boricások. S asztán ugye...

K. Cs.: S vajon miért pont magát?

J. I.: Hát aztán kedvem vuót nekem is. S a másikkal juól vuótam ugye, a csoportvezetőkvel, akik dolgoztak ott a... Az aki volt a fűő, az meghalt. Orsi István bácsi. Most iél utána Barti István. Az odafenn lakik, a Monumenten följobb. Az még... Az idén is boricáltak, ugye.

K. Cs.: S hogy voltak felöltözve a kukák?

J. I.: A kukák? Rongyos gúnyába. Legrongyosabb gúnyába. Nagy harangok...

K. Cs.: Hány?

J. I.: Kettő-három, hat...

K. Cs.: Hova volt felakasztva?

J. I.: Derekra. A derekra. Aztán kerítettük ugye a népet, hogy ne zavarja a boricásokat. Aztán mü is kaptunk ugye egy kis ajándékot utánik. Há mit mondjak?

K. Cs.: Milyen árarca volt?

J. I.: Rendes faálarc. Fából vuót. Azt még az öregek. Régi öregek csinálták. Elkértem, s aztán most már nincs is, mer odaadtam Zajzonba ennek a Simon János bácsinak, úgy hívják. Azt hiszem megvan még nála. Az ojan kerek, tudja, mint egy tekenyő. Ojan kován [?] – tekenyőcske forma. S két szeme van, orra van csinálva, szája, egy néhány foga, fuszujkafog van felszegezve... Aztán van ez a pujkatulu. Aval vuót feldiszitve.

K. Cs.: S mit kellett csináljon egy kuka?

J. I.: Egy kuka? Szedjem össze a legiénséget, hogy ne maradjanak el. Osztán a népnek egy kicsi figurákat csináltunk ott. Jobbra-balra kergettük őket.

K. Cs.: Be kellett kérezni?

J. I.: Igen, be kellett kérezni. Ment egy kuka s egy a boricások közül, ment elől, s aztán hol léányok voltak, tudgya. Aztán voltak olyan gazdák is, ugye, aki behívott még az utrol is.

K. Cs.: S mit kellett mondani, amikor bekéreztek?

J. I.: Mikor bekérezünk? Béfogadnak? Szabad bémenni? Ezt.

K. Cs.: S a kuka, vagy a boricás legény mondta?

J. I.: A boricás legién.

K. Cs.: A kuka beszélt?

J. I.: A kuka nem. A kuka nem beszélt semmit. Az nem beszél, mint a némák. Az nem beszél. [...] Akkorjába is vuót, két kuka is vuót emlékszem. De azok meghaltak mind.

K. Cs.: Kik voltak?

J. I.: Vuót egyik Csere Márton bácsi [...]

10. Beszélgetés özv. Pap Istvánné Csuka Ilonával

Született 1897-ben Pürkerecen.

A beszélgetés helye és ideje: Pürkerek, 1986. máj. 12.

K. Cs.: Hányba tetszett születni?

Cs. I.: Ezérnyuócszázkilencvenhiét november hiét.

K. Cs.: Isten éltesse.

Cs. I.: Köszönöm.

K. Cs.: S a teljes nevét tessék megmondani.

Cs. I.: Csuka Ilona Pap Istvánné, Csuka Ilona született, s Pap Istvánné férjezett. Szóval nyuócvankilencéves vagyok.

K. Cs.: Amikor maga lány volt, jöttek magához boricások?

Cs. I.: Hogyne jöttek vuóna. Pedig háború vuót mindjár. De azért jártak, jöttek. Voltak. Jöttek azután a léányokhoz. Vuót nekem hat léányom, három fiam. Jöttek. Minden karácsonykor. Karácsony után harmadik nap. Harmadik ünnepe. Harmadik ünnepe. Nagyon sziépen boricáltak. Vuót a török borica, vuót a lassú borica, s vuót a gyors borica. Tudom az én férjem nyugogyék, ő mindig a török boricát mondta, hogy járák.

K. Cs.: Miért hívták török boricának?

Cs. I.: Nem tudom, ojan különleges vuót. Valami. Olyan különleges. Aztán azután vuót nekem egy fiam, meg is van most is, Árpád, űő is boricált. űő vuót a főboricás. Pap Árpád.

K. Cs.: Volt olyan lassú borica?

Cs. I.: Vuót igen, lassú borica is. Lassú. Igen.

K. Cs.: S az lassabb volt?

Cs. I.: Az lassabb vuót, persze. Aztán utána vuót a léánkérő, ugy hívták. Akkor a léányok jöttek páran, s mi kimentünk ugye, s mind amennyi legién, megtáncoltatott. Azt mondták, léánkiérő. Hát azt csak úgy mondták.

K. Cs.: Amikor bementek a boricások, hogy kérezkedtek be?

Cs. I.: Hát jüött előbször egy kuka. Vuót fölöltözve maskarának, úgy hívták kuka. Az kettüő vuót. Az egy nagy ostorral a kezibe, s mindig terelgette a boricásokat, hogy erre-erre. Mert el akartak menni. De űők csak tették a tempiót, ugye. Az jöttek, s megkérdezték a gazdát, a házigazdát, s a háziléánt, ha vuót, hogy beengedi a boricásokat, oszt beengedte a boricásokat, s boricáltak. Aztán borica után, este, szuóval mindenki adott egy fej káposztát, a másik egy darab oldalast, a másik egy kenyeret, oszt egy nagy rúd vuót. Úgy hívták, egy ember vuót, ugy hívták rudas. Rudas igen. Abba fűzték bele a szalonnát, a kolbászt, szoval amit így kaptak. Osztan este lett egy nagy vacsora. Sziép vuót mindenesetre. [...]

K. Cs.: Nem meséltek régen erről, hogy milyen régi lehet ez a tánc?

Cs. I.: Nem, azt nem tudom. De tudom, hogy nagyon riégi. Hát az én iédesapám is ugye, aki ezernyeczázhányba született, harmincmetudomményibe... Igen. Nagyanyám született harmincba. űő mondta, hogy űők is boricáltak Tatrangba. Akkor űők vuótak a sárga cérnás, a sárga cérnainges boricások. Azok vuótak a tatrang boricások.

K. Cs.: S az itteniek milyen ingbe boricáltak?

Cs. I.: Az itteniek rendes inget, most utójára, de akkor nekik is olyan piros bojt vuót itt elől, tetszik tudni, a nyakán az ingnek.

K. Cs.: Nem volt sárga?

Cs. I.: Nem, nem. Itt nem vuót sárga. Tatrangba vuót divat a sárga, a sárgacérnás ing. Én úgy tudom, aztán...

K. Cs.: A kezükbe mit fogtak?

Cs. I.: Egy olyan lapocka, lapocka vuót, ugy mondták neki, lapocka.

K. Cs.: Milyen az a lapocka?

- Cs. I.: Egy ilyen, így, így s így. Egy olyan lapockaforma. S az ki vuót persze cifrázva tulipánnal, ilyesmivel...
- K. Cs.: Milyen alakúak voltak?
- Cs. I.: Mondom, hogy így, így és így. S vuót nyele neki. S amelyik nem juól járta, egyét-egyét kapott a hátára. Igen, igen, úgy vuót.
- K. Cs.: A vatáf is olyat tartott a kezébe?
- Cs. I.: A vatáf, hogyné. Neki is vuót. S mind amennyinek piros székfü s züöd ág. A sapkájába. Fekete aszt-rahánsapka vuót mind amennyinek, az apám korába szuóval, akkor miég mondta, hogy harisnyásan járták. De mikor már hozzánk jüöttek, mer' Árpi is járt ugye, akkor ilyen bricsesznadrág vuót. S olyan keskenyszárú csizma. Úgy járták a boricát. S egy vuót a vatáf, aki tanította üököt. Igen. Azt mondta nekik: „jobbra héj! balra héj! egyét héj! kettüöt héj! Három ez a küssiöt, bessüöt, bessüöt!” Minden-esetre szép vuót. Juó vuót. Most is járnak. Csak ugye már nincsenek meg azok a régik.
- K. Cs.: És ugyanúgy járnak most is, mint régen?
- Cs. I.: Úgy, úgy járnak. Azt mondják. Én nem láttam, az igaz. [...] Aztán most is mondják, hogy nagyon szépen járnak. S ugyanaz a szokás most is, este vacsora lesz, utána tánc lesz, reggelig. Ez a borica mégvan.
- K. Cs.: Nem tetszik emlékezni, hogy amikor kislány tetszett lenni, nem szoktak egy ilyen feldíszített fenyő-ágot vinni?
- Cs. I.: Nem, nem itt nem vuót. Itt nem vuót divat. Az nem. Itt nem. Mer tudom, hogy a boricások után mentünk mi is, léánka vuótam, s ez a ház ez az anyai ház, szuóval nem az ién anyám, az öregemé vuót, az Isten nyugossa, idáig is jüöttünk ezérkilencszáztizenháromba épült, de már azelőtt, jüöttünk idáig kísértük a boricásokat. Aztán azok a kukák ojan komédiákat csináltak.
- K. Cs.: Miket csináltak?
- Cs. I.: Hát például egyik kötelet kötött a derekára, s eresztette be a másikat a kútba. A másik meg hordta a fát. Aztán valakinek elcsípték a sapkáját, akkor az muszáj vuót hogy adjon nekik lejt. A sapka nem került a fejikre többet. Ezér' vuótak ezek a kukák, s aztán ezek jártak, mondom, hogy úgy terelgették, s a gyermekeket kergették, mer ugye vuótak szemtelen gyermekek is akik dobálták a kukákat, minden.
- K. Cs.: S miért hívták őket kukáknak?
- Cs. I.: Azér, hogy olyan maskarájik vuót. Csúnya maskara.
- K. Cs.: Miből volt a maskara?
- Cs. I.: Fából. Fából, s így feltuluzva, s oldalt pofaszakáll nekik. Tudom, me egy rokonunk is vuót sokáig kuka.
- K. Cs.: Kicsoda?
- Cs. I.: Csere Márton, úgy hívták.
- K. Cs.: Meghalt már?
- Cs. I.: Meghalt riég. Hát...
- K. Cs.: Neki volt ilyen kukaálarca?
- Cs. I.: Igen.
- K. Cs.: Meg van még vajon?
- Cs. I.: Nem tudom. Azt má igazán nem tudom. S akkor miég egy vuót, Buna Samu, keresztapám vuót. Az is nagyon juó kuka vuót, olyan komédiákat csináltak. Elmúltak azok az idők. Most más gondok vannak. Nehezebb az élet.
- K. Cs.: Voltak olyan leányok, akiknél nem voltak boricások?
- Cs. I.: Nem hiszem. Mindenkihez elmentek. S vuót olyan ház is, ahol nem is vuót léán, s béengedtiék. Szuóval például a jegyzüónél, a biruónál, kisbiruónál, az előljáruóknál, ha nem is vuót léány, bémentek ugye. S boricáltak nekik.
- K. Cs.: De azt vajon direkt a leánynak járták, vagy kinek járták vajon?
- Cs. I.: Hát járták a házigazdának. S persze a leányok mentek, kísértiék, ilyen süldöléánkák, tizennégy. Tizenötívesek. S ott juól megforgatták üököt, s mentek tovább. Így vuót ez a borica.
- K. Cs.: S arról nem tetszett hallani semmit, hogy régen miért táncolták ezt?
- Cs. I.: Nem. Azt nem. Azt nem tudom. Nem érdekelt ugye, hogy miért.

*

Cs. I.: Há vuót olyan például, az ién anyósommal történt meg. Hogy ott laktak, ahol most az iskola, szembe, mellett, szuóval átellenbe van egy lakás, most is meg van a lakás... S egy reggel menünk az iskolába, s hát uramisten egy fára föl van akasztva egy korsó. S abból lógott ki valami kenderszál fiéle. S miég mi vuót benne Istenem. Murok. Egy murok, igen. Kendérszál, s nem tudom. Orsó. Egy orsó, amivel fonnak, tetszik tudni hogy az milyen. S hát az mi az, hát az mi az. Hát jüő ki anyósom, nyugodjék, ott lakott... Jaj, ahoz ne nyúljon senki, mert az guruzsa! Ahhoz senki se nyúljon! Tudom, vuót itt egy tanított. Jakab tanított. Igen, Jakab tanított vuót. Vagy Mikes tanított? Azt mondta, na hozzanak egy létrát. Én hozzanyulok. Ne busuljon – mer' Sára néninek hívták anyósomot – ne busuljon Sára néni, én nem fiélék a guruzsától. Jaj tanított úr, az Isten áldja meg. Nehogy oda menjen, csoda dolog történik. Hadd hogy történjék. Hozta ki a létrát, levette, na nézze meg. Mossza ki szépen ezt a korsót, s még iszom is belőle. Persze nem ivott. Csak mondta. Ne, ne higgyenek. Szuóval a tanított úr mondta, hogy ne higgyenek ugye a guruzsának. Igy aztán evel vége vuót.

K. Cs.: Mit jelent az a guruzsa?

Cs. I.: Ilyen guruzsa, hogy mondjam. Románul aszmondják fármecse. Ilyen babona. Ilyen babonafiéle. Na osztán vuót miég egy család, szintén az iskolával szembe, ott miég ma is iél a fejrénép, Kati. Az megint az apjájékot aztán elguruzsolta. Tudom, egyszer itt mennék fél... Hová menen Annané? Annának hívták az anyját. Az apja Márton, Buna Márton, igen. Há menünk aszmondja, de tudod hova menyünk? Három vizen keresztül. S mondom, há azér mié Anna néni? Hát aszmondja, nálunk egy nagy guruzsa vuót a lépcsűő alatt. Szuóval egy ilyen letétt babona szintén. Hogy a nyavajákon mondják máskiépp magyarul. Már a fejemből kiment. S mondom, há oda mié? Hát aszmongya, mé három vizen keresztül megyünk, és mondom, hol mennek. Itt, aszmongya, s három falun. Szuóval Pürkerec, Zajzon, Tatrang. S miég hogy mondták akkor. Kerpenisnak. Azon is túl aszmongya, s mikor a Tatrang vizét elhagytuk, akkor elmenünk, s elássuk. Szuóval Kistatrang vize is. Mer vuót a Zajzon vize, a Tatrang vize, s a Kistatrang vize. Ott elássuk aszongya, s így aztán a guruzsának viége vuót. De ezt a léány miért csinálta? Amíg ők elmentek, vuót nekik egy drága juó nagy mérlegik, addig a mérleget eladta. Mer' az valamikor juó gazda vuót, Buna Márton, meszes ember. A léánya elbolondította persze. Az örökké a guruzslásokval iélt. Na ezeket tudok, ezt a kettűőt. [...] Azt mondják, hogy értnek a csinálmány... Na, csinálmány. Így mondták, csinálmány, most jut eszembé. Igen.

K. Cs.: S ha beteg volt valamelyik gyermek, nem mondták, hogy megverték szemmel?

Cs. I.: De igen. Vették a vizet. Miég tudok is, hogy mit mondtak! Jaj. Jüőtek, mert nekem is vuót ugye kilenc gyermekek. Vuót hát. Anyám is má olyan öreg, nem vuót már olyan öreg, de... Ötveniéven fenn vuót, mikor nekem Etus született. Jüőt, aszmondja. Add ide azt a gyermeket, te Ilona! Én oda anyám, mondom, há mit akar? Add ide, s oda tégy fel vizet, s tégy három szenet belié, s halgass, míg én beszélek! Mondom, jól van, halgatok, de én nem hittem benne. Elkezdte: [elváltoztatott hangon –] Vasak, rezek, vasgerebjék, csattogjatok havasoknak teteién, hol szüzléán bocskorát nem köti, hol szüzlégién – nem – hol szüzléán haját nem fiésüli, szüzlégién bocskorát nem köti, a Pap Etuska fejből kitarakodjatok! Egy nagyot nevettem ugye. [Kacag.] Na meghuzta a homlokát háromszor, így a nevetlen ujjal. Aszmondja, te is Ilona, mondom én nem, mómá, mer' én nem hiszek az ijesmit... Na menj pokolba, aszmondja.

K. Cs.: Így keresztet vetett a homlokára?

Cs. I.: Igen, háromszor keresztet vetett. Na nézd meg, hogy holnap nincs semmi baja a gyermeknek. A gyermeknek milyen baja vuót? Himlőzött. „Megverték szemmel.” [...]

K. Cs.: S ilyen babonaságról nem tetszett hallani, hogy valamit be kellett keríteni, körül kellett járni?

Cs. I.: Jaj én tudom, mikor gyermekek vuótunk. Tényleg, ahogy mondja. Vuót egy öcsém, István, s vuót egy darab fiűődünk itt a falu végébe... s oda zabot vettek. S akkor aszmondja anyám: né Ilonácska itt ez

a harang. Mennyétek a Nagyvíógyhöz, és járjátok Istvánval kerekén kilencszer a földet, hogy harangozzatok! S mondom, há miér mámá? Há azér, aszmondgya, hogy a verebek nem szállják. Szuóval ne verjék a zabot. Ennyit tudok én is.

K. Cs.: És haranggal kellett?

Cs. I.: Harang, igen. Harang a nyakunkba, mind a kettőnek, mint két számár.

K. Cs.: S úgy mind egy irányba?

Cs. I.: Igen, a fűöd nagy vuót, mint ez az udvar, ugye itt nagy udvar vagy végig hátra, s kereken jártuk, ugyne.

K. Cs.: Kilencszer?

Cs. I.: Kilencszër meg kellett járjuk. Mind olvastunk, s István mondta: Ilona négy aszongya, de te mongyad, hogy hat. Erre juól emlékszem, lássa. Szegiény.

K. Cs.: S mindegy volt, hogy melyik irányba mentek?

Cs. I.: Há körbe, így ni, így. Így mentünk, aszmondták, amerre a Nap jár. Így né. Erre emlékszem. Erre a számárságra. Egyébre nem emlékszem. [...]

11. Beszélgetés Rab Samuval

Született 1900-ban, Pürkerecen.

A beszélgetés helye és ideje: Zajzon 1986. máj. 12.

Rab Samu: A boricáról Rab István szokott legtöbbet írni. Óróla van egy versem, ha kíváncsi rea...

Könczei Csilla: Samu bácsi olvasta azt, amit Zajzoni Rab István írt a boricáról?

R. S.: Olvastam. De arról van egy könyv Budapestről, abba van megírva.

K. Cs.: Melyik könyv?

R. S.: De azokat nem lehet megkapni.

K. Cs.: Milyen könyv az?

R. S.: A csángók története... [Z. Rab István] leírta a boricát, hogy egy gyönyörű szép régi szokás. Nem is csak szokás, hanem tánc, amit azóta is sokszor emlegettek, s mikor én gyermek voltam az iskolába' tanultuk azt, amit Rab István írt a csángókról [...] Egy gyönyörű szép tánc, ahol 20-25-30 legény régi szokás szerint bundasapkába s fehér harisnyába, mer' abba az időbe még fehér posztóbból volt a nadrág, s az ing kiengedve a derékszjú alól, amibe a szjúba osztán pénzt, bicskát, kalánt, villát ott tartottak a csángók. Viselték rendesen. S az ing ki volt engedve, szinte térdig érő ing, ki vót engedve az ing, hogy ott lobogjon, hogy sokszor még vicceltek a gyermekek: bácsi, ne az ingit kint felejtette! Ilyen vót a szokás, a viselet. Aztán ilyen csángó bundasapkába, egy-egy olyan lapocka [...] deszkából csinálva egy olyan lapocka forma, melyikkel aztán a leányokat meg-meglapogatták a fiúk. S minden boricásnak az a kezibe vót s a másik kezibe vót egy nádpáca.

K. Cs.: S azzal mit csináltak?

R. S.: Azzal integettek. Vagy viccelődtek. S aztán a sarkantyú a lábikon, vót sarkantyú, s vótak ezek a kicsi harangocskák, ezek a rézharangok, amiből tizet, huszat is egy vászondarabra rávarrtak, vagy ráerősítettek s aztán azt felvarrták a csizma szárára s azt ahogy léptek az úgy zengett, úgy zengett, mint a, mint valami tündérajáték lett vóna. S ebbe a zengésbe aztán üök táncolólépésbe jöttek bé a leányos házhoz, amelyik béengedte. Vótak olyanok, akik, akik bé is hívták, hogy megajándékozzák. Szokás vót, hogy egy-egy darab sonkát, disznyósonkát, vagy egy-egy... egy-egy... ha húsviét vót. Inkább húsvétba, akkor egy ötven tojást megfestve, megírva sziépen, megajándékozták, úgyhogy ők egy egész nagy kosár tojást gyűjtöttek össze. Sok húst, s aztán abból este csináltak lakomát. Összegyűlve ott leány legény, minden ott vacsoráztak. S miég mibe is ötöztek? Árvalányhaj a sapkába, ügyesen, s ezek a jelvények, ez a páca, s ez a lapocka, úgy mondták.

K. Cs.: Minek volt a jelvénye az a lapocka?

R. S.: A lapocka, hát ién nem tudom tényleg, hogy állítólag így hozták Törökországból ezt a táncot. Mert zajzoniak sokan vótak Törökországba' rabságba. S onnat, mikor hazajöttek ezek a rabok – onnét is van a nevünk, a Rab niév, hogy török rabságba vuótak, s mikor hazajöttek, így hozták üök ezt a szokást, ezt a szerelvényeket. Hogy ez minek lehetett a jele, arról igazán nem tudnék világosságot viríttani (?). A sarkantyú pengett a sarkán, pedig sokszor még bocskorba is vuótak. Mer' a magyarak itt a románoktól eltanólták azt a bocskor dolgot, de az csak nagyon-nagyon régi dolog. Inkább mind csizmába, csizmába járták a boricát. Akkor sziépen táncoló lépésbe ment elől, úgy mondták, hogy a „vatáf”, a vezérnek. Az a vatáf ment elől táncoló lépésbe s a többi utána, sorba egymásután, egymásután, osztán bé az udvarba, s az udvarba kört csináltak, visszakerült az első ide hátra, s akkor ott egyesült a kör, úgyhogy osztán, osztán ott megállottak, s akkor a vatáf akkor kommandérozott nekik. Akkor „Hejre legiények! Mi csinálsz!” Aztán... miég miket is kommandéroztak. A vatáf vót a legügyesebb, aki könnyen eltanulta, s vótak nálunk olyanok, akik már öreg emberek vuótak, de azér ökött vitték a fiatalok vatáfnak, mert üök jobban, legjobban üök értették, még jární is jól tudták... Asztán körbe mentek. Egy hegedüszik is vuót, esetleg kettüő, vagy egy kobzás, egy... hárman is vuótak üök. Akkor aszt kezdtek húzni, hogy... [Énekel.] Akkor a vatáf kommandérozta, hogy „küssőt! küssőt!

küssőt!” Amikor a körbe állottak, akkor a küsső lábát odavágta. Így: „küssőt! küssőt! küssőt!” Akkor, akkor kommandórozott a vatáf, hogy „bessüöt! bessüöt! bessüöt!” Aztán, amikor azt mondta: „Vasat! Vasat! Vasat!” Akkor összeütköztek azt a sarkantyút, úgyhogy az megcsendült, s akkor azok a csengettyők úgy szólottak a lábikon, akkor a vas kellett, hogy szuóljon, hogy az ami ott... „vasat! vasat! vasat!” az a vas kellett, hogy csattanjon, kellett hogy csengjen ott a sarkantyúik a lábikon. Aztán ez eltartott mondjuk, hogy jó negyedórát, vagy még egy félórát es ez a tánc, míg osztán körbe mentek s mindent eljátszottak, mert sok fordulata vuót. Nem tudom, hogy va’ egyszer nem hallotta, nem látta, hogy hogy járnak a csángók a boricát.

K. Cs.: Úgy egészben nem láttam.

R. S.: Nem vót alkalma. Mer’ evvel asztán Bukurestbe, sok helyen vendégszerepeltek a pürkereci, vagy a zajzoni, vagy a tatrangi, mer’ mind a három faluba ez volt a szokás. Osztán nagyon tetszett. Mindenki-nek. Olyan megnyerő, olyan szép zengésű iének, melódia vuót. Ilyen könyvet, ez le van írva szépen, de ezt nem lehet megkapni.

K. Cs.: Samu bácsi! A pürkereci és a tatrangi boricát tetszett látni?

R. S.: Igen.

K. Cs.: S azok olyanok, mint a zajzoni? Így egyformák?

R. S.: Egyformák. Ugyanaz. Némelyik gyengébb formájú, de aztán amelyik tökéletes, az az nagyon szép. Van ami, egy pár vezényszó lehet benne, ami éppen nem ugyanaz, de más faluba más a szokás. A borica ugyanaz. Onnan van az eredete, ugyanazok a fordulatok, aztán... [...]

K. Cs.: Arra nem tetszik tudni visszaemlékezni, hogy ezeknek a lapockáknak milyen alakjuk volt?

R. S.: De igen. Olyan, mint egy sulyok. Mint amékkal sulykolnak az asszonyok. [...] Csak nem olyan nagy, s nem olyan durva, hát szép finoman kidolgozott, azokkal meglapogatták a lányokat a fiúk, még ha kellett, jó nagyokat vágta bele, hogy jajgattak.

K. Cs.: Ki készítette a lapockákat?

R. S.: Ki készítette? Mindenki. Mindenki magának. Ha vuót valamelyik ügyesebb közöttük az többnek es csinált. De úgyszólván mindenki magának megcsinálta. [...]

K. Cs.: A boricát, azt milyen napon járták?

R. S.: A boricát? Karácsonnak a második vagy a harmadik napján. Akkor aval, aval foglalkozott a fiatalság. Mentek, elindultak a boricával, osztán ott a hóba. Letaposták úgy a havat, hogy, mint az aszfaltot.

K. Cs.: Olyanra nem tetszik emlékezni, hogy a boricával megkerülték a templomot?

R. S.: A templomot? Nem emlékszem. Mer a templomot nem is igen... Például a zajzoni templom. Bé van építve az udvarokba. Két-három udvar van elfoglalva vele. A pürkereci templom az szintén körül van viéve várfallal, azér azt meg lehetne kerülni azt. A tatrangi, a tatrangi az szabadon van, de annak is körül kerítési, bokrok, díszbokrok... lehet, hogy kerülték a templomot es, de inkább a leányos házakhoz mentek. Mert aztán, amikor a boricának vége lett, akkor aztán általános tánc vuót, akkor, aki akart, emberek, asszonyok, fiatalok, leányok, legiények, azok táncra perdtültek az egészen. Jól kitanították magukat, hát ott úgy leizzadtak sokszor a fiúk, ebbe a táncba, hogy aztán azután féló vuót hogy tüdőgyulladást kapnak, úgy kimelegedtek.

K. Cs.: Ez a borica több részes volt?

R. S.: Minden falunak külön.

K. Cs.: Igen, de egy faluban több része volt?

R. S.: Nem. Nem, az egy csoport volt. Ők össze voltak tanulva egymással úgy, hogy ők már tudták magát, egyedül tudták a, a fordulatokat. S ha hiányzott belőle valamelyik, az nem vuót baj, mer úgy is elegen vuótak ők. Huszan is, harmincan is vuótak tagjai.

K. Cs.: De mondták, hogy voltak ilyenek, hogy egyes, meg kettes...

R. S.: Igen, igen.

K. Cs.: Hány ilyen volt?

R. S.: Én kettűöt ismerék. Kettűöt. Hogy a dallama hasonlít, az ütemje s a taktus ugyanaz volt, de a melódia egy kicsit másabb. Egyik vidámabb, mint a másik. Hát ez a török... úgy mondják, hogy no, most járjátok el a török boricát. Hogy osztán a török boricán kívül miért vuót egy másik, az nem onnat származott-é, ahonnét az az egyik... De én azt hiszem, hogy mind csak egy szülőfűődről hozták őket. Hát ennek, ennek nagy híre, s különösen Zajzoni Rab István olyan sziépen írja le, hogy az ember gyönyörködni tudna benne, hogy hogy jüőtek, hogy jüőnek a, elől jó a vatáf, bé a kapun, akkor utána sorba a mások, mások, osztán leghátul, leghátul jüőnek a, vagy esetleg legelől a muzsikusok, osztán van kiét, kiét olyan hogy mondják. Itt úgy mondják, hogy kuka. Kuka. Hát azok olyan álarcosok vuótak. Nagy fatáblából álarcot, azt kifestve nagybajusszal, nagyszakállal, aztán felfűzve kakastuluval, tyúktuluval, oda felraggatva. Úgy néz ki mint egy ős öregember. Osztán egy nagy ostora van. Hogy az ostorral akkor elmennek, s jól reahuznak, amelyiket elől kapják. Még bémártják a hóliébe is. S akkor csinálnak olyan furcsaságokat. Ezelőtt vuótak gémeskutak, minden udvarba. Akkor a kuka, az az álarcos, felcsipeszkedett a súlyra, oda, ahol a súlyok voltak. Nagy kövek vuótak felkötve, hogy a vizet rántsák ki a mélyből. Aztán oda felcsipeszkedett, vagy a másik esetleg feltette szándékosan azt a kukát, hogy, hogy osztán kacagják, osztán felhúzták, hogy ott merítsenek vizet, üő ott fenn vuót, akkor jajgatott, siránkozott, hogy engedjék el. Osztán húztak vele vizet. Egy, egy látomány vuót, hogy szinte az ember félt tüőle, hogy onnat leesik.

K. Cs.: Miket csináltak még a kukák?

R. S.: Egyébre... a kuka elment, s a hátamögé került sziépen úgy, hogy ne vegye észre az az illető, aki járt az utcán, egy közönséges ember. Még ha úriember vuót, még annál inkább. Hátul kerültek, s a sapkáját lekapták a fejbüől, s osztán azér piénzt kértek. Azt csak piénzér adták vissza. Ha juól megfizette, juól. Ha kicsit adott, akkor nem vuót elég. Akkor kértek, hogy többet... he-he.

K. Cs.: A kukák nem táncoltak?

R. S.: Nem. Üők üők hajtották oda a táncba bié a többiekét, hogy minél nagyobb forgatag legyen ott.

K. Cs.: Miért hívták őket vajon kukáknak?

R. S.: Itt nálunk nem tudom, hogy ez milyen szó, kuka... arról az álarcról, amit viseltek. Egyébkiéppen nem tudom a nevüket, csak így. Csak a kuka, két kuka vuót, akik mindig vicceltek egyik a mással. Az egyik biémártotta az ostorát, ezt lepöröckölte, vagy juót vágott rea az ostorával, mind vicceket... ezek csak ilyen bohóc, bohóckodtak a, a komédiába.

K. Cs.: Valami rigmusra nem emlékszik Samu bácsi, amit mondtak ezek a boricások?

R. S.: Hogy...

K. Cs.: Mikor bekérezkedtek.

R. S.: Ja! Tényleg mondtak valamit. Hogy az csak olyan rendes beszéd vuót-e, vagy valami vers, arra nem emlékszem. De előbb... a kukák mentek el, hogy bekérezkedjenek, hogy amelyik léány vagy melyik gazda szeretné meglátni a táncot, hogy ott nála az udvarba, vagy ha léány volt akkor ott már követelték, hogy ott már el kell járják a boricát. Hogy valamilyen... nem emlékszem arra, hogy valamit olyant mondtak volna, amit számba kell tartani.

K. Cs.: Hosszú boricáról tetszett hallani?

R. S.: Igen. „Na, most járjátok el a hossza boricát.” Akkor nem tudom, hogy az Erdőllő... Ismeri Zajzont? Az van egy, majdnem egy kilométer, ettül a faluriésztlől a falu közepiéig, szóval ahol tömör falu van... „Na most járjátok el a hosszú boricát, kaptok ennyi pénzt.” De akkor úgy leizzadtak, hogy csupa víz lettek. Az olyan hosszú volt, azt végig kellett táncolják, kilométer. Az a hosszú borica vuót.

K. Cs.: Azt vajon miért kérték?

R. S.: Megviccelték a boricásokat. Megviccelték. Kifárasztották.

- K. Cs.: Zajzon, 1986 máj. 12. Folytatódik a beszélgetés. Nem meséltek a régi öregek semmit arról, hogy miért pont karácsonykor táncolták a boricát?
- R. S.: Hát karácsony vót a rendes ideje ennek, de azér' gyakorolni összejöttek sokáig. Ugye azt betanulják... mennek vendégszerepelni Brassó...
- K. Cs.: De régen, amikor maga fiatal volt, akkor is mentek vendégszerepelni?
- R. S.: Akkor, akkor megvuót a boricatánc.. Mindig megvuót, aszt hiszem, még az én gyermekségem előtt es megvuót. Ezt azótától fogva, hogy hazakerültek a rabok, rabságból, akkor elhozták, miég az ién gyermekségem előtt már ezt tanulták, s folytatták. Igen, igen. [...]
- K. Cs.: A tebefáról nem tetszett hallani?
- R. S.: Mirüöl?
- K. Cs.: Tebefáról.
- R. S.: Szemefa?
- K. Cs.: Nem, tebe.
- R. S.: Tebe? Jaj, az valami olyan csattogató.
- K. Cs.: Zajzoni Rab István írja, hogy a boricásokkal volt egy tebetartó.
- R. S.: Nem, nem. De hallottam valami tebefát, hogy az milyen szerepet játszott, nem tudom. Valami, nem kecske? Itt mondják kecskének, azt a románok. Hogy úgy csattogtassa a száját.
- K. Cs.: Milyen az?
- R. S.: Nem az. Nem, nem, nem tudom, hogy e mi. Hallottam ruóla, mos jut eszembe. Hogy milyen szerepe van annak... nem a csángóknál lehet egyebütt, ha...
- K. Cs.: Olyan lett volna, mint a karácsonyfa.
- R. S.: Díszített fa?
- K. Cs.: De nem csinálták?
- R. S.: Nem, nem. Karácsonyfa van. Vuót es mindig, s most es van. Akkor lehet, hogy a más vidékieken annak nevezték a karácsonyfát. [...]

*

- K. Cs.: Samu bácsi boricált valaha?
- R. S.: Nem. Nem vuótam benne. Sohasem táncoltam.
- K. Cs.: S kik táncolták?
- R. S.: Hát mindenki. Az összes fiatalság. Összegyűlnek. ezelőtt voltak fonók. [...] De itt a csángóknál ez vót a legnagyobb forgalomba, a borica. Ebbe a három közsiégbe. Egyebütt nem.
- K. Cs.: Samu bácsi, a boricának a neve vajon honnan ered?
- R. S.: Hát azt biztosan itt adta a nép, mikor hazajöttek. Borica, borica... Azt biztosan itt adták, mer' Törökországba nem használták ezt a nevet, nem hiszem. Magyar nevet, magyar szuót.
- K. Cs.: Vajon a lapockát is onnan hozták?
- R. S.: Onnan. Azok onnén vannak emlékbé. Egy jó vesszüő, másíknak lapocka...
- K. Cs.: S a vatáf is ugyanúgy volt felöltözve, mint a legények?
- R. S.: Úgy, úgy. Üő csak abból, abba különbözött, hogy üő vezényelt. S esetleg egy öregebb ember vuót már. Időtöltött ember vuót. Meglett férfi. A többiek, a tagjai a boricának, azok fiatal gyermekek, legények, de üő egy idősebb ember vuót. Osztán azt tisztelték, na...
- K. Cs.: S vajon minden évben ugyanúgy járták a boricát?
- R. S.: Ugyanúgy Az úgy vuót már. Azt ismerte mindenki, azt a dallamot, a borica dallamát. A szomszédomban egyszer hallottam. Felmentek az állásokra a gyermekek, már a legények, olyan siheder... ott járták az álláson, a deszkákon, hogy fiélt az ember, hogy leesnek... Hát azt ő fújta es, járta es. Hárman-négyen voltak oda felgyűlve... Azt úgy ismerték, azt a melódiát, hogy azt már...
- K. Cs.: A tánc lépésekben sem módosítottak semmit? Minden évben ugyanúgy volt?

R. S.: Ugyanaz.

K. Cs.: Hogy nem változtattak rajta évről évre?

R. S.: Nem, nem, nem. Nagyot nem, mer az olyan eredeti vuót, hogy a nem változott meg. Kétféle, kétféle borica, kétféle dallam vuót. [Énekel.] S a másik. [Énekel.] Nem tudom már én sem a melódiát.

*

K. Cs.: Samu bácsi, a csángók eredetéről nem tetszik tudni valamit?

R. S.: De igen. Sok vélemény van a csángókról. Hogy honnén vannak? Legutóbb azt hallottam, hogy Budapestben most a, valamelyik esztendőbe, a múlt íévekbe jártak valami kínaiak. Hogy keresték az üő elveszett csoportjukat. Akik eltűntek. S úgy nevezték azt a, azt a népcsoportot, hogy cshang-hon, hang-hon. S erről, hogy csángók vagyunk, há üők, üők gondolnak arra, hogy e kell hogy legyen az a, az az eltűnt népcsoport. [...] Mások azt mondják, hogy arról kapták a neviket, mert a csángóknak ezelőtt nagy útjaik vuótak. Bécsbe szállítottak árut. Rófös árut, meg más mindenféle árut, amit a tengeren, a vizen hoztak, a Fekete tengerig, s akkor innét a csángók mentek oda Galacra, s átvették aztat a... nagy uraktól, a nagy kereskedőktől a portékát, s akkor azt megrakták, akinek vuót kiét szekere, jüött a fia, jüött a veje, jüött a... azok. Megrakták minden szekeret, s aztán harangokat köttek a lovak nyakára. S aztán csángottak. Hát ugye a csángó niév a székelek, a háromszékiek s a csikiak, üők a csiengüőnek úgy mondják, csángó, csángó, mert üők á-val helyettesítik az iét. Náluk ez a szójárás van még. Olyan á-t formálnak. Hogy abból jött volna aztán a csángó, a csengüőből jött a csángó.

K. Cs.: Ezt honnan hallotta Samu bácsi?

R. S.: Az öregektüől. Hogy akkor, amikor a tatárok bejüöttek ide, a csángók idehúzódtak ebbe a hiét faluba, mer' ez egy sarok, a rigi országhatár itt megkönyöklött, itt a Csukás mellett, ott törik meg majdnem derékszőgbe a rigi határ. [Vége a kazettának.]

*

R. S.: A csángókat egy brassói szász pap áttérítette evangélikusoknak.

K. Cs.: Mikor volt ez?

R. S.: Rab Istvánnak az idejibe, mer' üő es abba az iskolába járt, amelyiket az a szász pap, hogy es hívták, Hontérsusz, Hontérsusz. Üő erőszakosan a magyar három, nem a három, hanem a hiétfalut erőszakosan elfoglalta, leigázta, szinte jobbágyoknak. A hiét csángó község Brassónak vuót a jobbágyságja. Odajárt Rab István is, abba az iskolába, s azt hiszem. De nem, Petőfi nem, mer ő magyarországi. S amikor a tatárok aztán bejüöttek ide, a csángók idehúzódtak ebbe a sarokba, mert ez olyan eldugott hely vuót, nem könnyen akadtak réájuk. A csángókra. S itt olyan hegyes vidék, nagy havasok, nagy hegyek vannak. Úgyhogy könnyen el tudtak itt rejtüőzni előlik. S azér húzódtak ide a csángók, hogy azután jüött Brassó, osztán jüött Rozsnyó. S akkor Rozsnyó után jüött Töröcsvár, ami most Brán. Most Brán. [...] S akkor Töröcsváron... az egy szoros vuót, ahol, ahol a Regátból át lehetett könnyen jüöni, s ott egy vár es van. Rozsnyón es van egy vár, a hegy tetején, de a töröcsvári vár ott van a falu között. Egy nagy magos épület, ahol ágyúk es vannak benne, még most es. [...] Igen. Aztán a csángóknak vuót megadva ez a határviédés. A bodzai szorostól egész a töröcsvári szorosig, vaj a bráni szorosig. Ez a darab rész, ez a határ, ez a csángókat illette. Üők kellett, hogy kiálljanak, ha jüött a valamin tatárok, mer sokszor ájtüöttek a tatárok, abba az idüőbe. Olyan portyázó csapatok, né. Nem is a rendes katonaság közé tartoztak, hanem egy-egy olyan rablóbanda, akik aztán itt összeszedtek iélelmet, üökröket, marhákat, miég a leányokat, legényeket, íket is elkísírtik, keresztülvittiek, s aztán ott üők tudják, mit csináltak velek. Ezek olyan rablóportyázók vuótak. S ezeket kellett, hogy a csángók vigyázzák. Üörizzék a határt. Aztán azon alól ott már más, az a Fogarashoz tartozott. A fogarasiak viédtek azon túl a határt. [...]

*

K. Cs.: Hányba született Samu bácsi?

R. S.: Ezerkilencszázba. Kerek szám.

K. Cs.: S hol járt iskolába?

R. S.: A faluba. Vuót egy bátyám, az végzett iskolát. S eleget akarta, hogy ién is menjek. De anyám szegény-asszony vuót, s nem tudta vóna kettőt iskoláztatni.

K. Cs.: Hány osztályt járt Samu bácsi?

R. S.: iÉn... az összes iskola hat vuót akkor. S három ismétlő iskola, gazdasági iskola. Én azt mind kijártam, tovább nem lehetett menni, hát ennyi vuót az egész. Az egész iskola. De önművelő, önművelődésbe vuótam sokat, sokat. Sokat olvastam, sokat tanultam, azután írni kezdtem verseket. Százhusz versem is van, amikbe van ballada, van minden... líra, mese, minden. [...]

*

K. Cs.: Samu bácsi mondta, hogy sokféle vélemény van a csángók eredetéről. Samu bácsi szerint melyik az igaz?

R. S.: Hát én nem hiszem azt, hogy annyi eredetünk van nekünk. Mer' a csángók nem nagyon vegyültek, csak most kezdtek bévegyülni a románok közé. Egy, két, három iéve. Addig úgy megtartották az eredetüköt, hogy azok nem vegyültek senkivel. Hogy azelőtt. Hát a történelem mondja, hogy vuótak itt. Amikor idejöttek a magyarok, akkor itt laktak avarok, s akkor itt vuótak kunok, s akkor ha azokból valami maradiék vegyült a magyar viér közilé, lehet. Met tulajdonkiéppen, míg Kínából a magyar nemzet ide hanyódott, addig es több idüő eltelt. Ki tudja, hogy miég iévszázadok es telhettek el. Me' ha Kínából indultak el, ahonnat ez a Sándor, hogy mondják, az a kutató, aki elment Ázsiába, hogy a magyarok eredetét... Csoma, Kőrösi Csoma Sándor... Ki tudja, hogy hányféle viér keveredett, amíg ott eljüöttek. Elüőbb oda, ahol most van a háború, azok a... ott es letelepedtek, azután jüöttek a Deneper s a Don területire, a Fekete-tenger tetejinél eljüöttek, a Dnyeszter, a Dneper, a Don... Osztán akkor átjüöttek Etelközbe, aztán eljüöttek a verecke szorosoz, elértek... De azokba mind sok idüő telt... Lehet a riégi, riégi idüőkből való keveredés. De ién gondolom, hogy az újabb idüőkbe nem, nem vegyültek a csángók. Nem es vuót alkalmuk, mer iőköt Brassó úgy elnyomta, hogy... egész jobbágságba tartotta iő.

12. Beszélgetés Csíki Jánossal

Született 1901-ben.

A beszélgetés helye és ideje: Zajzon, 1986. máj. 11.

Csíki János: Felnőttek jártak, [...] hogy akkor rendin ment az a borica. Azután aztán még ugyebár elcsavardott. Nem úgy ment, mint volt, azok a régi a legények..., ottan mind [olyan] húszéves legények járták a boricát akkor, abba az időbe.

Könczei Csilla: Hány éves volt a legfiatalabb, aki már boricálhatott?

Cs. J.: Hát én is tanultam, de nagynéném nem engedett, hogy menjek...

K. Cs.: De hány éves kellett legyen ahhoz, hogy boricálhasson?

Cs. J.: Hát olyan tizenhét, tizenhét, tizenhét.

K. Cs.: Fialabb korokban nem?

Cs. J.: Nem.... Hát én hazajöttem Bukarestből 18-ba, voltam tizenhét éves, akkor szabadultam fel a mester-ségemmel...

*

K. Cs.: Két kuka volt?

Cs. J.: Kettő.

K. Cs.: Miket csináltak azok?

Cs. J.: Azok vicceltek ottan, mert a fiatalok mind beléköttek a kukákba. [...] Feltették a korcsolyára, ahogy mondják, az a törpezánkóféle volt És akkor szalmát tettek oda, s mindenfélét ottan... S aztán elvette a sapkát a kuka, ha nem adott borraivalót, nem adta vissza... Az akkoriban, mondom, nagyon szép volt.

K. Cs.: Olyanról nem tetszett hallani, hogy tebe? Tebefa vagy tebe. Nem tetszett erről hallani?

Cs. J.: Nem. Tebe...

K. Cs.: A régi öregek, nem tetszik emlékezni, nem meséltek erről a boricáról, hogy honnan eredhet ez a tánc?

Cs. J.: Ez a csángók találmánya volt. ez a borica. Ahol eljárták a boricát, adtak nekik káposztát, savanyúkáposztát. Adtak nekik kolbászt, adtak nekik egyiket, mást, ilyen ételmezt, s aztán, mikor már befejezték a boricát, hogy eljárták a falut, a lányos házhoz mentek, s a fiúknál, ugye boricáltak, azokhoz is mentek, aztán a lányokhoz. Aztán volt... ingyen, ahol jártak, s ahol eldolgolták, ottan ingyen volt a bál a lányoknak, nem vettek pénzt.

K. Cs.: Mikor maga fiatal volt, milyen nap boricáltak?

Cs. J.: Hát aprószentek napján.

K. Cs.: Mindig akkor, s máskor soha?

Cs. J.: Mindig. Nem, csak aprószentek napján. Ez volt karácsony után való aprószentek napja. Mer az aprószentek napja arról volt emlékezetes úgy mondva, hogy akkor történt a falu időjibe, hogy az apró, két évig, a gyermekeket megölték. S abból maradt ez az aprószentek.

K. Cs.: S arról nem meséltek a régi öregek, hogy miért járták régen ezt a boricát?

Cs. J.: Hát ez egy jó szokás is volt, összefogta a fiatalságot is akkor, mer' mondom, hogy csak nagy legények járták. Aztán vot az a muzsikás, aki vót állandóan, úgy, hogy hát ha a boricás nem járta jól, a muzsikás: járjad úgy, ahogy illik.

*

Cs. J.: Samu bácsinak mondták, az máskülönben... Az kovács volt, vasalta az állatokat. Aztán mikor már meghalt Koma Samu bácsi, azután volt Pataki Pista. Ő is úgy muzsikált.

- K. Cs.: Arról nem tetszik emlékezni, hogy mikor bementek az udvarra a boricások, mert ott az udvaron táncoltak, nem?
- Cs. J.: Igen.
- K. Cs.: Hogy mentek be az udvarra?
- Cs. J.: Há bekérezkedtek. Ment a vatáf, közülük egy, vagy más főbb boricások s egy kukával. Mentek be s bekérezkedtek s ha befogadták, csak úgy mentek be. Ha nem fogadták be, nem mentek be.
- K. Cs.: De hogy, úgy rendszeren bementek egyenként vagy...?
- Cs. J.: Nem. Kérem az egy, aki megkérte a házat... Megengedték, hogy bemenjen. S akkor aztán mentek az egészen. Táncolva, igen.
- K. Cs.: Arról nem tetszik tudni, hogy a török boricát miért hívják török boricának?
- Cs. J.: Na ez még egy valami igaz, hogy ez török borica, hogy eztet mért hívták török boricának, azon én is most elmélkedem, hogy hogy létezik ez. Nem hallottuk, hogy miért hívják török boricának. Törököktől származott-e vagy...
- Cs. J.: A török borica, az gyakori járás volt. Akkor a harangocskák szóltak a lábikon
- K. Cs.: Milyen harang?
- Cs. J.: Órharang. Az az acél órharangocska.
- K. Cs.: Tanulta a boricát, mikor fiatal volt?
- Cs. J.: Tanultam.
- K. Cs.: S hogy tanulták?
- Cs. J.: Hát aztán aki hajlandó volt, hogy tanuljon, beszövetkezett a társaságba, s aztán, ha befogadták, s jól járt a lába, akkor megtanulta a boricát. Ellenben, ha nem felelt meg a vatáfiknak, nem fogadták el.
- K. Cs.: Nem? Akárkit nem fogadtak el?
- Cs. J.: Nem. Olyan lajhár, vagy miféle... Mikor a vatáf kiajtotta, hogy fel az az a láb, akkor fel kellett szedje a lábát.
- K. Cs.: Olyanról nem tetszik emlékezni, hogy kereszt borica?
- Cs. J.: Keresztes borica, az... nem emlékszem rá... Volt a török borica, a hosszú borica, bement ezen az udvaron s a tussó udvaron kijött, vagy csak úgy jött...
- K. Cs.: S még milyen borica volt?
- Cs. J.: Há más borica nem volt.
- K. Cs.: A gyerekek táncolták ezt a maga idejében?
- Cs. J.: Nem. Gyerekeket nem fogadtak el. Nem. Csak most, mióta ez a demokrácia van, hogy ezek az iskolás gyermekek, ezek a kicsikék, [...] addig nem, nem.
- K. Cs.: Hogy voltak felöltözve a boricások?
- Cs. J.: Az: fehér harisnya, az régi csángó szokás volt, me azelőtt az öregeknek fehér gyapjúharisnya volt, ami a lábára szorult, úgy, mint most, az a farmernadrág. Na, úgy volt az is. S aztán mindegyik csizma, bőrcsizma a lábán, [...] fel vót varrva a susztertől a harangocskák.
- K. Cs.: Hány darab?
- Cs. J.: Hat harangocska vót, [...] de mind órharang, úgy, hogy szépen szóllott. Én nekem is voltak s aztán a lovaknak.
- K. Cs.: S azt hol készítették?
- Cs. J.: Azt [...] úgy vettük az üzletbe az órharangot. Úgy hívták órharang. Vót ami pléből vót, az nem szóllott úgy, mint az órharang.
- K. Cs.: Miből volt az órharang?
- Cs. J.: Az acélből volt az az órharang. Úgy volt gyártva. Az szépen szóllott is mikor járták.
- K. Cs.: Hogy voltak még felöltözve?
- Cs. J.: Hát osztán vót az a sulyok féle,
- K. Cs.: Mi az?
- Cs. J.: Olyan [...] vót az a lapocka. A lánynak a fenekit ütötte meg...

K. Cs.: Hogy hívták azt?

(Feleség: Sulyk. Nem sulyk?)

K. Cs.: Lapockának?

Cs. J.: Lapockának. [...] S nádpáca. Nem akármilyen páca, nádpáca vót, egy akkora, amivel parancsolt.

K. Cs.: Kicsoda? Kinek volt a kezében pálca?

Cs. J.: A vatáfnak.

K. Cs.: Csak neki?

Cs. J.: Hát ketten voltak, két vatáf volt. Úgyhogy egyik is, a másik is, ők parancsoltak, ők rendezték a boricát, hogy a borica járjon úgy, ahogy illik, me hogyha nem járta jól, kitették a táncból, aszonták: uram, ide a borica... Kavasán bácsi, az a régi muzsikás, már idős volt ő, mikor meghalt, az úgy tudta a boricát, hogy ő parancsolt még a vatáfoknak is, hogy ezt így kell, meg úgy kell. Ő még régibb volt, mint akik járták.

(Feleség: Hogy mondták: küsső, besső.)

K. Cs.: Hogy kezdődött? Mit mondott először a vatáf?

Cs. J.: [...] megkezdtek: „egy a, kettő, három”, „egy a, kettő, három” s aztán „fel az a láb” s tovább aztán a parancsszó úgy gyarapodott benne, a boricás, tudta, hogy [...]

K. Cs.: S a boricás legényeknek nem volt palcájuk?

Cs. J.: A boricás legényeknek azoknak is vót amelyiknek vót, de nem mindenkinek vót nádpáca. S ha nem vót nádpáca, akkor nem vót értékes. Csak a nádpáca [...]

K. Cs.: S az a lapocka, az minnek volt a jele?

Cs. J.: Az szépen ki vót vágva, a lapocka lehetett egy jó arasznyi s hozzá vót a nyele [...] egy jó sánta arasznyi.

K. Cs.: Magának nincsen már olyan?

Cs. J.: Nem, nincsen. Nem is volt nekem. Az csak a vatáfnak volt az [...] boricáltak. Aztán engem nem engedtek, hogy boricáljak, nem is úztem magam. Mondom én árva gyerek voltam [...]

K. Cs.: S a fejükön mit hordtak a boricás legények?

Cs. J.: Hát vót a báránbőr sapka s aztán a piros szegfű.

K. Cs.: Melyik felén?

Cs. J.: A jobb felől volt a piros szegfű, mindegyiknek volt [...] nemcsak a vatáfnak.

K. Cs.: Ki adta a szegfűt?

Cs. J.: A lányok díszítették fel a legényeket, szép fekete báránbőr volt [...] s bukszcizma mindegyiknek, s fekete nadrág, bricses nadrág.

K. Cs.: S a vatáf is ugyanúgy volt felöltözve?

Cs. J.: Úgy.

K. Cs.: Neki is volt szegfűje is?

Cs. J.: Úgy, mint a közlegényeknek, úgy mondják. Azok vótak, vatáf az vót, aki parancsolt, kommandó után ment minden. Szép vót. Aztán a kukáknak vót két nagy harang, két nagy döngő, amit az állatoknak, a csordába... merre jár... Aztán rázta meg magát, s akkor szólott úgy, mint a nagyharang. Szép volt. [...]

K. Cs.: Nem volt semmi mellékneve?

Cs. J.: Nem.

K. Cs.: Hányban született?

Cs. J.: 1901-ben, Tatrangon.

K. Cs.: Mikor került Zajzonba?

Cs. J.: Én itt Zajzonban mint óvodás, anyám ide adott...

13. Beszélgetés özvegy Sipos Samuné Orbán Ilonával

Született 1911-ben Bukarestben, 1919-ben került vissza Pürkerecre.

A beszélgetés helye és ideje: Pürkerec, 1986. máj. 12.

Sipos Ilona: Ezernyolcszáznyolcvanháromba újtották meg a izéket, a templomokat. Nagypám akkor nuotárius vuót, s kiment, hogy ellenőrizte a izét, a munkálatokat. S azt mondják, hogy az olasz pallér tartotta szuóval addig, míg neki az árnyékát biéfalazták. Na hát, ugye ez csak olyan legenda. Mer alig, hogy osztán onnén elment, hazament, s mondta a nagyanyámnak, a feleséginek, hogy üő olyan rosszul érzi magát, hogy körösztbbe vetette magát az ágyon, s meghalt. Na s akkor ugye ezt tartották, hogy be van falazva az árnyéka... Mer addig állandóan suvadott le az a fal. S akkor osztán megmaradt, többet nem suvatt. [...] Mer tulajdonkiéppen elüőbb a templomot nem oda akarták építeni, há' szembe a szövetkezettel. [...] Ott vuót egy nagy tér, s oda akarták. S akkor nem akarták a pürkereciek, hát iők mind erre az izére akarták, ide a dombra. S akkor éjjel... nappal amit odahordtak, éjjel kihordták mind a dombra. De a niépek hordták ki ugye, de úgy tartották, hogy a tündiére, hogy iéjjel a tündiére, mindent kivittek, hogy ott akarják... S így nagyon szíép is a templomunk. Ilyen szíép fekvésű templom nincs az egész Barcaságon.

Könczei Csilla: És hogy hívták a nagyapját?

S. I.: Kajcsa Mihály.

K. Cs.: És az övé volt ez a lapocka?

S. I.: Az övé. Az övé vuót húsz éves korában. Az üővé vuót.

K. Cs.: Hányba születhetett ő?

S. I.: Hát ki lehet számítani. Ugye hatvan iéves korában halt meg, ezernyolcszáznyúócvanháromba. Na. Akkor ezernyúócszázhuszonégybe, vaj ilyenformán... [...]

K. Cs.: S utána öröklődött ez a lapocka?

S. I.: Utána igen, örökölte a fia Mihály. S akkor Mihály után örökölte a fia, Gyula. S akkor ebbe a Kajcsa családba nem vuót fiú. Iédesanyám Kajcsa Anna vuót, üő a leánya vuót ennek a Kajcsa Mihálynak. S akkor a mi családunkba osztán nekem vuót a fiam, Bandi. Me... s osztán nem vuót fiú. S akkor mondta Gyula, aszondja hogy, na aszondja, ezt Andrisnak kell adni, mer csak üő van legiény a családba, s úgy örökölte. S aztán most a fiáé, ugye. Most a kicsi Andrisé.

K. Cs.: És mások is így szokták örökölni a lapockát?

S. I.: Igen, legtöbben öröklük. Legtöbben. S aki nem örököl, azok csináltattak. Így ezek után. Csak ugye nem ilyen régi formák. Csináltattak csak úgy, hogy olyan tulipán formája van.

K. Cs.: De a régies ilyen formájú, igaz?

S. I.: Ilyen, ilyen. Ez, ez. Ez a valódi. S ne, látszik abból hogy mennyit boricáltak vele, hogy a nyele hogy meg van fogva. Mer ugye, mikor boricálnak [...], ez így állandóan jár. S úgy a keziktül átmelegedik, hogy ne a festék le van menve.

K. Cs.: S milyen alakúak voltak még régen?

S. I.: Ilyenyek vuótak mind. Ilyen alakúak vuótak mind. Esetleg vuót olyan, akinek a nyele züőd vuót, vuót olyan, hogy piros vuót a nyele... Na. Ilyen alakúak vuótak. [...] Bukarestbe születtem, de inkább ide vagyok béizélve. De Bukarestbe születtem.

K. Cs.: S mikor tetszett ide Pürkerecre kerülni?

S. I.: Tizenkilencbe jüöttünk haza. Me ott vuótak mind fiákercsok a szüleim. [...]

*

S. I.: Üőrségtánc. Úgy mondják. Csak férfiak járnak, nők nem. Hát így a szorosoknál van, hogy esztet izélték. Ma a csángó név is onnan ered, hogy ugye itt mi az izénel vuótunk, a tömősi szorosnál, ott örökké az ellenség ott izélt be, ott tört be. Me ezeknél... van a gyimesi szoros is, mi itt vuótunk a tömősi... s ott is csánguók vannak a gyimesi szorosnál. S akkor vuótak lármafák félállítva, ami azt jelentette ugye, hogy mindegyiken vuót egy harang. Azokon a lármafákon. Akkor nem vuót telefon, vagy afféle... Akkor mikor a tömősi szorosnál íészrevették, hogy jüő az ellenség, akkor meghúztak egy harangot, egy olyan kisebb harangot, nem éppen nagy harangok, ugye. De olyan vuót a szállása, hogy egyik lármafától a másikkig átszuóllott. S akkor úgy egymás után húzták tudja, azokat az izéket, azokat a harangokat. Akkor sztán a község már el vuót készülve, hogy jüő a tatár, jüő az ellenség. Mer azok is itt feldúltak mindent, negyvennyuócba az oroszok, úgylahogy itt minden, határszélen... S ezért neveztek el münköt csángóknak a harang után. Tudja, hogy örökké kellett esen... csángotni. Nem mondták, hogy csengetni, há csángotni. Mikor így húzták meg, nem mondták, hogy harangoznak, vagy csengetnek, há csángotnak. Asztán így maradt nekünk a csángó izié. S mindenütt ahol így a szorosoknál, mindenütt csángók vannak, a gyimesi szorosnál is csángók vannak, ott is mind azok vannak.

K. Cs.: Hogy kell ezt érteni, hogy ez a borica őrségtánc volt?

S. I.: Aztán úgy vuót, hogy üőrségtánc vuót ez a izé, ez a borica, hogy ugye mikor mind izék vuótak, hogyhívjákok. Így ezek az üőrok így össze vuótak gyúlve, csak férfiak vuótak, akkor osztán üők így kezdték, üők így kezdték ezt a boricát izélni, táncolni, üőrharangval. Az is izélte, hogy ők... Igen. Mindegyiknek vuót egy-egy tizenkiét harang a... Egyik felül is a csizmájik hat, s a másikon is hat. Úgylahogy amikor az összesen boricálnak, hát azok olyan ritmusra szuólnak azok a harangok. Nagyon szíép na. Nagyon szíép tánc. S van úgy hogy essüő, másodikk, nálunk nem úgy mondják. Há égyes, kettes, hármas, s akkor van a török borica.

K. Cs.: Azt vajon miért hívják török boricának?

S. I.: Nem tudom, hogy azt mi hívják török izének, török boricának. Hát ugye ezek olyan férfitáncok, mint ahogy van a izé is, a hogyhívják. A toborzó. A toborzó [...] Egyszer vuót egy nagy izé a boricával, egy országos verseny. Hogy az országos versenyre is fölkerültek Marosvásárhelyre, evel a izével, evel a boricával. Hogy a mozigépet, mer itt van mozink, a mozigépet akkor nyerték. [...]

K. Cs.: Vajon milyen régi lehet ez a borica?

S. I.: Ó hát ez nagyon riégi. Hát ez... ez négyszáz éves biztos van. Biztos hogy van négyszáz éves. Hát nagyon, nagyon riégi. Nagyon riégi. Nagyon riégi tánc. Hát még a tatárok idejébe is járták, amikor a tatárok rontottak ide bé. Hát akkor milyen régi lehet, ugye. Hogy jüött az ellenséég a tömősi szorosnál. Úgylahogy nagyon riégi.

*

S. I.: Kaptak izét, kolbászt, a másik helyt adtak egy-egy fej savanyu káposztát, a más helyt adtak megint egy darab hust, hogy este, miután a boricások végeztek, akkor főztek egy vacsorát. Vuót egy nyárs-hordozó. Met vuót egy hosszú nagy vasnyárs, amibe úgy húztak be mindent, tudja, káposztát, hust, mindent. Egy hosszú, hatalmas izé. Ü az vuót, nyárs-hordozó, nem vuót üő vatáf. A hires vatáf, aki Marosvásárhelyen is vuót, Orsi István vuót.

K. Cs.: Meghalt?

S. I.: Még. Meghalt már riég. Üő vuót a hires vatáf. Osztán a mások már... Most mind ezek a fiatalok tanulták meg, ne... Barti Pisti vuót inkább a vatáf. [...] Ez a Barti Sanyi es, uő hires boricás vuót, me üő ellüőlegién vuót mindig, úgylahogy nagyon ügyes, szólóra es, de nem vuót vatáf. A bátyja. Az apja es az vuót, aztán a bátyja, Pista. Ezek ketten.

K. Cs.: Régen mindig csak a lányos házakhoz mentek?

S. I.: Dehogy. Nem, mentek... Legessüőbe mindig úgy vuót, hogy legessüőbe mentek a jegyzüőhöz, a községjegyzüőhöz, s akkor a paphoz, s akkor osztán kerültek a nagyobb gazdáik. Hogyha vuót lēán, ha

nem, mentek a nagyobb gazdákhöz. Aztán mentek a léányos házakhoz is. Akkor az vuót a szokás, hogy mindenütt osztán megtán... sztán a lányok is mentek ugye a boricasok után. S akkor minden udvarba vuót egy tánc. A boricasok megtáncoltatták a léányokat, s este vuót a boricabál. Most es vuót az idén, boricabál. Itt is, Zajzonba is. ezek is vuótak, az unokáim, me... [...] Ennyi az egész a boricáról, amit tudok.

K. Cs.: Mikor kezdték el járni először?

S. I.: Negyvenhatba kezdték járni. És negyvenhatba voltak versenyen Marosvásárhelyen, s díjat nyertek.

K. Cs.: Kik voltak akkor? S azelőtt mikor járták vajon?

S. I.: Nem tudom azelőtt mikor, mer' én még nem is hallottam negyvenhatig, tehát tizenkilenc évig nem is hallottam az izéről. [...] Valamikor gondolom tizennyole előtt, ha járták. Tizennyolctól aztán negyvenhatig egész biztos nem járták.

